

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra pastorální a spirituality teologie

Klára Vondráková

Nejvýznamnější prvky mariánské zbožnosti
u blahoslaveného Jana Pavla II.

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Marta Lucie Cincialová, Th.D.

OLOMOUC 2012

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucí bakalářské práce a uvedla veškeré zdroje a prameny, které jsem v práci použila.

V Olomouci dne 12. listopadu 2012

.....

Klára Vondráková

Děkuji Mgr. Martě Lucii Cincialové, Th.D. za odborné vedení práce,
povzbuzení a cenné rady.

Obsah

ÚVOD	5
1 PANNA MARIA V ŽIVOTĚ JANA PAVLA II.	7
1.1 DAR VÍRY A VLIV SV. LUDVÍKA M. GRIGNIONA	7
1.2 PANNA MARIA V ATRIBUTECH BLAHOŠLAVENÉHO JANA PAVLA II.	9
1.2.1 <i>Totus tuus</i>	9
1.2.2 <i>Papežský znak</i>	11
1.3 ATENTÁT A JEHO VLIV NA BLAHOŠLAVENÉHO JANA PAVLA II.	11
1.4 MARIÁNSKÝ ROK A KAPLE REDEMPTORIS MATER	14
1.5 RŮŽENCOVÝ ROK	16
2 NĚKTERÉ ASPEKTY MARIÁNSKÉ ÚCTY A MARIOLOGIE	18
2.1 VYSVĚTLENÍ POJMŮ MARIOLOGIE A MARIÁNSKÁ ÚCTA	18
2.2 PŘEDOBRAZ PANNY MARIE VE STARÉM ZÁKONĚ	19
2.3 VÝPOVĚDI O PANNĚ MARIÍ V NOVÉM ZÁKONĚ	21
2.3.1 <i>Matka Vykupitele u Pavla</i>	21
2.3.2 <i>Maria u Marka</i>	22
2.3.3 <i>Matoušovy zmínky o Marii</i>	22
2.3.4 <i>Lukášova Marie jako prototyp křesťana</i>	24
2.3.5 <i>Matka a žena v Janově díle</i>	25
2.4 MEZNÍKY VE VÝVOJI MARIOLOGIE OD RANÉHO KŘESŤANSTVÍ AŽ PO SOUČASNOST	27
2.4.1 <i>Církevní otcové</i>	27
2.4.2 <i>Koncil v Efezu 431</i>	28
2.4.3 <i>Druhý vatikánský koncil</i>	29
2.5 UČENÍ O MARIÍ	30
2.5.1 <i>Neposkrvněné početí</i>	30
2.5.2 <i>Mariino mateřství</i>	31
2.5.3 <i>Mariino prostřednictví</i>	32
2.5.4 <i>Mariino nanebevzetí</i>	33
2.6 ZDRAVÁ MARIÁNSKÁ ÚCTA	34
2.6.1 <i>Mariánská úcta v liturgickém roce</i>	37
2.6.2 <i>Anděl Páně, růženec a májové pobožnosti</i>	38
3 PANNA MARIA V DÍLE JANA PAVLA II.	41
3.1 MARIA V ENCYKLIKÁCH JANA PAVLA II.	41
3.1.1 <i>„Matka naší důvěry“ v Redemptor hominis</i>	42
3.1.2 <i>Redemptoris Mater</i>	43
3.1.3 <i>„Matka milosrdenství“ v Dives in misericordia a Veritatis splendor</i>	45
3.1.4 <i>Maria v encyklice Evangelium vitae</i>	46
3.2 MARIA V APOŠTOLSKÝCH LISTECH JANA PAVLA II.	47
3.2.1 <i>Mulieris dignitatem</i>	47
3.2.2 <i>Rosarium virginis Mariae</i>	48
ZÁVĚR	51
ANOTACE	53
ANNOTATION	54
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	55
POUŽITÉ PRAMENY	55
POUŽITÁ LITERATURA	56
ELEKTRONICKÉ ZDROJE	58
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	59

Úvod

Jan Pavel II. patří mezi největší postavy moderních dějin nejen církevních, ale i světových. Svůj dlouhý pontifikát prvního slovanského papeže prožíval v odevzdání Bohu skrze Matku Boží. Jeho plné odevzdání chceme pozorovat v jeho činech, dílech a v motivech jednání.

Cílem této práce je analyzovat jeho život a dílo a podtrhnout nejvýznamnější prvky mariánské úcty, které u něj nalezneme.

Po vytyčení cíle, vyhledání vhodné literatury a pramenů jsem metodou analýzy zpracovala knihy podávající svědectví o jeho životě a spisy, jejichž autorem se stal během svého pontifikátu. Pozornost jsem věnovala částem, které se zabývají Pannou Marií.

Hlavními literárními prameny jsou encykliky Jana Pavla II., v nichž se objevují pojednání o Panně Marii, dále Písmo svaté, věroučná konstituce *Lumen gentium* a apoštolská exhortace Pavla VI. *Mariialis cultus*. Práce čerpá také z literatury vypovídající o životě Jana Pavla II. a z jeho díla samotného.

Práce je rozdělena do tří hlavních kapitol. První kapitola je věnována životním událostem, které ovlivnily Jana Pavla II., a činům, které vidíme jako výsledek důležitého místa Marie v jeho životě. Naším cílem je nalézt a prozkoumat životní okamžiky, kterými byl ovlivněn zvenčí, a jeho činy, které nesou stopy mariánského charakteru. Zpočátku kapitoly se budeme krátce věnovat rodinnému zázemí a mariánským kořenům v jeho dětství. V další části věnujeme pozornost zvolení papežského hesla a erbů a jeho důvodům, v jejich pozadí stojí učení světce Ludvíka Maria Grigniona z Monfortu. Součástí kapitoly je popsání atentátu na papeže, jeho okolnosti a především důsledky se zaměřením na Marii a zjevení ve Fatimě. Poslední část kapitoly je věnována důvodům a skutečnosti, že Jan Pavel II. považoval za důležité vyhlásit „Mariánský“ a „Růžencový rok“, a dílům, která se k těmto obdobím vztahují. Analytický rozbor těchto děl *Redemptoris Mater* a *Rosarium virginis Mariae*, která souvisí s vyhlášenými roky, obsahuje 3. kapitola této práce.

Druhá kapitola je věnována tématu mariologie a pro šířku tématu je omezena jen na některé aspekty mariánské úcty. Na začátku kapitoly se věnujeme terminologii a vysvětlení pojmů mariologie a mariánská úcta. Dále přesouváme pozornost

na předobraz Panny Marie ve Starém zákoně a na výpovědi o Marii v Novém zákoně. Vypíchnuté verše jsou popsány a rozebrány. V další části této kapitoly věnujeme pozornost připomenutí historických mezníků ve vývoji mariologie od raného křesťanství až po současnost. Ke konci kapitoly je pojednáno o učení církve o Marii; jmenovitě o Neposkvrněném početí, Mariině mateřství a prostřednictví, nanebevzetí Panny Marie. Samotný konec kapitoly uvádí charakteristické rysy zdravé mariánské úcty, určuje její místo v liturgii a liturgickém roce a její formy.

Třetí a poslední kapitola se věnuje dílu Jana Pavla II., které je věnované přímo Panně Marii nebo je o ní v nějaké části hovoří. Nejprve je věnována pozornost encyklice *Redemptoris Mater* a stati „Matka naší důvěry“ v *Redemptor hominis* a „Matka milosrdenství“ v encyklikách *Dives in misericordia* a *Veritatis splendor*. Pozornost je také věnována encyklice *Evangelium vitae*, kde je Panna Maria také zmíněna.

1 Panna Maria v životě Jana Pavla II.

V této kapitole se budeme nejprve věnovat některým životním okolnostem Jana Pavla II. Začátek kapitoly bude hovořit o vlivu jeho domácího prostředí a křesťanského zázemí pro jeho život. Poutní místa a modlitební společenství, jež navštěvoval a učení sv. Ludvíka M. Grigniona z Monfortu zasáhlo tehdy ještě budoucího papeže natolik, že vytvořilo pevný základ pro mariánskou úctu, které byl věrný po zbytek života. Nermalou roli hrál v jeho životě atentát na jeho osobu. Budeme se věnovat vyhlášení „Mariánského roku“ a „Růžencového roku“, důvodům pro jejich vyhlášení a výsledným dokumentům.

1.1 Dar víry a vliv sv. Ludvíka M. Grigniona

Jan Pavel II. znal svou matku jen jako nemocného člověka. Emilie Kaczorowská-Wojtylová zemřela 13. dubna 1929 na selhání ledvin a vrozenou srdeční chorobu, když Karol končil třetí třídu. Ona ho naučila modlit se. Svě vzpomínky na maminku měl mlhavé.¹ V případě Jana Pavla II. historikové předložili několik teorií o vztahu svatého otce a Bohorodičky založených na brzkém úmrtí jeho biologické matky. Důvodem pro jeho mariánskou zbožnost viděli v nedostatku mateřské lásky. Ti, kteří zašli ještě dál, tvrdili, že papežovo učení o ženách odráží problém jeho vztahu k ženám, vytvořeném na základě ztráty matky. Tyto a další spekulace, leckdy založené na laické psychoanalýze a chabých znalostech osobnosti papeže, nemohou být brány vážně při zkoumání papežova života.²

Jan Pavel II. žil od dětství v prostředí víry a v sociálním prostředí, které bylo hluboce spojeno s působením církve, a právě proto bylo pro něj důležité poznání, že víra je bytostná odpověď na slovo Boží. Odpověď, která se stále tvoří a rozvíjí. Sám se vyjádřil, že si neuvědomuje v žádné etapě svého života víru jako něco, co pouze vyplývá z obyčejů a zvyků. Při zpětném pohledu na svůj život charakterizoval z objektivního hlediska svou víru jako „*plod vnitřního úsilí ducha*

¹ Srov. FROSSARD, A. *Nebojte se!: Dialog s Janem Pavlem II.* Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2000. s. 12.

² Srov. WEIGEL, G. *Svědék naděje: Životopis papeže Jana Pavla II.* Praha: Práh, 2000. s. 35-36.

*hledajícího odpověď na otázky tajemství světa a člověka.*³ Plně si uvědomoval skutečnost, že víra je dar.⁴

„Byl jsem si vědom, že je v ní obsažena moje osobní a svobodná odpověď na slovo Boží vyřčené v Kristu – vtěleném Slově. Takže moje víra byla ve mně darem Boha živého od samého počátku – postupně se však stávala víc vnitřní skutečností, kterou jsem si uvědomoval jako dar.“⁵

Svatý otec se nikdy nestyděl nebo se nebál projevit svou něžnou náklonnost dítěte k Marii. Zatímco jiní papežové byli v této oblasti modlitby diskrétní, Jan Pavel II. před celým světem velmi prostě ukazoval, ve vší svobodě jako dítě, svou mariánskou stránku. Jeho oblíbenou modlitbou byl růženec.

„Růženec je moje oblíbená, nádherná modlitba. Je to každodenní setkání, které Panna Maria ani já nikdy nezmeškáme. Chcete-li být v nějaké chvíli blízko papežovu srdci, navrhuji vám čas modlitby růžence, při níž vás všechny svěřuji Panně Marii.“⁶

Modlitba byla jeho přirozenost. Když šel sloužit mši svatou, když odjížděl do auly nebo do farnosti, i cestou z apartmánu na audienci trvající pět minut, byl pohroužen do modlitby. Svatého otce považovali za mystika, což bylo zapříčiněno jeho častým pohroužením se do modlitby tak hluboce, že nevnímal okolní svět a na vnější podněty vůbec nereagoval. Nevadil mu hluk, šum ani lidé kolem něj. Tyto chvíle ponoření do hluboké modlitby byly během dne velice časté.⁷

Při audiencích byl několikrát přistihnut, jak se snaží skrýt svůj růženec. Taková situace se odehrála i při jeho oslavě sedmdesátých pátých narozenin, kde bylo pro něj připraveno tříhodinové vystoupení se scénkami a zpěvy. I při této příležitosti se tiše modlil růženec.⁸

Za úctu k Panně Marii, vedle evangelia, vděčí Jan Pavel II. dílu *O pravé mariánské úctě*, které pojednává o dokonalé pobožnosti k nejsvětější Panně, kterou napsal sv. Ludvík Maria Grignion z Monfortu kolem roku 1700.

„Četba této knížky znamenala v mém životě rozhodný obrat. Obratem nazývám dlouhý vnitřní proces, který byl spojen s obdobím konspirační přípravy

³ FROSSARD, A. *Nebojte se! : Dialog s Janem Pavlem II.* Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2000. s. 33.

⁴ Srov. Tamtéž s. 33.

⁵ Tamtéž. s. 33.

⁶ ANGE, D. *Momenty ze života Jana Pavla II.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 2009. s. 73.

⁷ Srov. MOKRZYCKI, M. GRYSIAK, B. *Nejraději měl úterky: Všední život Jana Pavla II.* Praha: Nakladatelství PAULÍNKY, 2010. s. 44-45.

⁸ Srov. ANGE, D. *Momenty ze života Jana Pavla II.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 2009. s. 73.

ke kněžství. (...) Neustále jsem se vracel k některým částem. Všiml jsem si brzy, že za barokní formou této knížky se ukrývají zásadní věci. Výsledkem bylo, že místo dětské a mladické úcty k Matce Kristově se k ní ve mně vytvořil nový vztah, zbožnost pramenící z nejhlubších zdrojů mé víry: jakoby ze samého srdce skutečnosti trinitární a christologické.“⁹

Tato kniha změnila jeho zdrženlivý přístup v mariánské úctě, který vycházel z přesvědčení, že by zabírala místo patřící Kristu. Ve světle díla sv. Ludvíka z Monfortu si uvědomil, že vnitřní vztah k Marii vyplývá ze spojení s tajemstvím Kristovým. „(...) dokonalá úcta ke svaté Panně se odhalí tomu, kdo se snaží proniknout do tajemství Krista – vtěleného Slova – a do trinitárního tajemství spásy, v jehož samotném středu je toto tajemství uloženo.“¹⁰ Takto utvářená úcta k Panně Marii v něm přetrvala a tvořila nedělitelnou součást jeho vnitřního života a spirituality.

Sv. Ludvík ve zmiňovaném díle nazývá mariánskou úctu formou duchovního „nevolnictví“. Tento termín, který nemusí být pro moderní lidi jednoduché přijmout, papež vysvětluje jako druh paradoxu. „(...) výraz „svaté nevolnictví“ znamená, že nebudeme maximálně využívat svoji svobodu, která je největším darem Boha člověku. Svoboda se totiž měří mírou lásky, jaké jsme schopni.“¹¹

1.2 Panna Maria v attributech blahoslaveného Jana Pavla II.

Mariina přítomnost v životě Jana Pavla II. má mnoho viditelných znamení, která jsou jen důsledkem dlouhotrvajícího vztahu mezi člověkem a Bohorodičkou. Mezi takové se řadí i vybrané heslo pro službu na papežském stolci a papežský erbovní znak. Důraz na mariánskou teologii a úctu, která je věrným pokračováním nepřetržité katolické tradice, je charakteristickým znakem učení a působení Jana Pavla II.

1.2.1 Totus tuus

Volbu svého hesla pro papežský stolec Jan Pavel II. sám komentoval ve svém díle *Překročit práh naděje*. *Totus tuus* (celý tvůj), tedy celý Mariin, nejsou jen slova

⁹ FROSSARD, A. *Nebojte se!: Dialog s Janem Pavlem II.* Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2000. s. 141-142.

¹⁰ Tamtéž. s. 142.

¹¹ Tamtéž. s. 142.

svědčící o úctě a zbožnosti, ale skrývá se za nimi více. Za druhé světové války, kdy pracoval Jan Pavel II. jako dělník v továrně, se jeho vztah k Panně Marii upevnil, poté co dospěl k prozření o vedení mariánské úcty ke Kristu. „*Opravdová úcta k Boží matce je naprosto kristocentrická, a je dokonce hluboce zasazena do tajemství Boží Trojice, Vtělení a Vykoupení.*“¹² Původ slov *Totus tuus* pochází právě od sv. Ludvíka z výše jmenovaného díla. Jde o zkrácenou formu zasvěcení Matce Boží, které zní: „*Totus tuus ego sum et omnia mea Tua sunt. Accipio Te in mea omnia. Praebe mihi cor tuum, Maria. (Jsem celý tvůj a všechno mé je tvé. Přijímám tě úplně za svou. Daruj mi své srdce, Maria.)*“¹³

O 8. kapitole věroučné konstituce O církvi *Lumen gentium*, pojednávající o Panně Marii, a jež je dílem II. vatikánského koncilu, se vyjádřil Jan Pavel II. slovy: „*(...) zcela jsem se v této kapitole našel, poznal jsem v ní všechny předchozí zkušenosti, které jsem od mládí získal, a také ono zvláštní pouto, které mě s Boží matkou váže stále novými způsoby.*“¹⁴

První způsob je spojen s obrazem Panny Marie Ustavičné pomoci ve wadovickém farním kostele.

„Úctu k Matce Boží v její tradiční podobě jsem získal v rodině a ve wadovické farnosti. Vzpomínám si, že ve farním kostele byla boční kaple P. Marie Ustavičné pomoci, kam chodívali každé ráno před vyučováním studenti gymnázia. Mnozí studenti tam chodívali i po skončení vyučování v odpoledních hodinách, aby se tam modlili ke Svaté Panně.“¹⁵

Ve Wadovicích se nachází na kopci karmelitánský klášter, který obyvatelé hojně navštěvovali, což mělo za následek rozšíření úcty ke škapulíři Madony Karmelské. Jako malý chlapec měl tedy možnost se seznámit se symbolicky bohatou tradicí karmelitánského škapulíře, který dostal v deseti letech a stále jej nosil u sebe.¹⁶

Druhým takovým způsobem spojení s Bohorodičkou je poutní tradice Kalwarie Zebrzydowska. Poutní místo pro mnohé davy poutníků je nejen mariánské, ale i christocentrické. Před samotným dosažením cíle vykonávají poutníci křížovou cestu, na níž prostřednictvím Marie znovu nacházejí své místo po Kristově boku.

¹² JAN PAVEL II. *Překročit práh naděje*. Praha: Tok, 1995. s. 183.

¹³ JAN PAVEL II. *Dar a tajemství: K padesátému výročí mého kněžství*. Praha: Nové město, 1997. s. 38.

¹⁴ Tamtéž s. 184.

¹⁵ Tamtéž s. 36.

¹⁶ Srov. Tamtéž. s. 36.

Ukřižování je topograficky nejvyšším bodem a dominantou celého okolí. Mariánské procesí konané o slavnosti Nanebevzetí Páně je projevem křesťanské víry zvláštní účasti Boží matky na vzkříšení a slávě jejího Syna. „*Úcta k Panně Marii byla u mne od nejútlejšího dětství úzce spjata s úctou ke Kristu. K tomu mě vychovávalo právě poutní místo Kalwaria.*“¹⁷

Jasna Góra s ikonou Černé Madony, která je po staletí uctívána jako „královna Polska“, je národním poutním místem Polska. Polský národ se k ní stále obrací s prosbou za duchovní obrození a jde o neobyčejně mocné evangelizační prostředí, ke kterému se vážou dávné i současné dějiny polského národa.¹⁸ Úcta Jana Pavla II. se vyvíjela od jeho rodiště přes poutní místo Kalwarii až po Jasnou Góru. „*Jasna Góra vstoupila do polských dějin v XVII. století jako jakési „Nebojte se!“, které vyslovil Kristus ústy své matky.*“¹⁹

1.2.2 Papežský znak

První známý papežský erb pochází od papeže Inocenta III. (1198-1216). Symboly papežské autority jsou složeny z tiáry a klíčů svatého Petra, ze kterých je jeden zlatý a druhý stříbrný a jsou vzájemně překříženy a spojeny červeným provazem. Další prvky papežova erbu jsou osobního charakteru.

Erb Jana Pavla II. je projevem úcty k hlavnímu tajemství křesťanství, a to Vykoupení.

V centru je zobrazen kříž, jehož tvar nekoresponduje se žádným z obvyklých heraldických vzorů. Důvod nezvyklého přemístění vertikální části kříže je zřejmý po prohlédnutí druhého objektu, který je v erbu vložen. Jedná se o velké „M“, které připomíná přítomnost Madony pod křížem a její výjimečnou účast na Vykoupení.²⁰

1.3 Atentát a jeho vliv na blahoslaveného Jana Pavla II.

Dne 13. května 1981 byl spáchán na Jana Pavla II. na vatikánském Svatopetrském náměstí neúspěšný atentát. Vystřeleny byly dvě rány. Jan Pavel II.

¹⁷ JAN PAVEL II. *Překročit práh naděje*. Praha: Tok, 1995. s.185.

¹⁸ Srov. Tamtéž. s. 185-186.

¹⁹ Tamtéž. s. 189.

²⁰ Srov. Vatikánský rozhlas: Hlas Svätého Otca a Cirkvi v dialógu so svetom [online]. *Štatistické údaje pontifikátu Jána Pavla II.* 2005-04-12 [cit. 2012-11-11]. Dostupné z: <http://www.radiovaticana.org/slovak/statistica_GPII.html#osobitneudalosti>.

byl tou první zasažen nejprve na ukazováčku levé ruky a pak střela pronikla do dutiny břišní. Druhá zranila pravý loket, popálila mu kůži a zranila jiné dvě osoby. Střelcem byl Turek Mehmet Ali Agca, který byl za svůj čin v Itálii odsouzen na doživotí a prezident Carlo Ciampi mu dne 13. června 2000 udělil milost.²¹

Než papež ztratil vědomí v důsledku zranění, ve své mateřštině jen vyslovil: „*Maria, Matko moje! Maria, Matko moje!*“²² Po převozu na polikliniku Gemelli následovala pět a půl hodiny trvající operace, před kterou mu jeho tajemník udělil svátost nemocných. Druhý den po atentátu, když papež nabyl vědomí, jeho první otázka zněla, zda se už pomodlili kompletář.²³

Papež byl informován o svém zdravotním stavu. Projektil způsobil průstřel střev a proletěl křížovou kostí. Chirurgové si nedokázali vysvětlit, jak mohla střela projít břichem, minout o milimetry aortu a zároveň neporušit žádné důležité nervové centrum. S chirurgy byl udiven i útočník, který mířil z tří metrové vzdálenosti. Za normálních okolností by papež za několik málo minut vykrvácel.²⁴

Sekretář ho informoval o proběhlých událostech a upozornil ho na shodu data atentátu s datem prvního zjevení Matky Boží ve Fatimě. Papež si ihned vyžádal dopravit z vatikánského archivu všechnu dokumentaci týkající se zjevení v Cova da Iria, včetně „třetího tajemství“ uchovávaného v archivu Kongregace pro nauku víry.²⁵

Cova da Iria je dolina ležící poblíž města Fatima v Portugalsku, kde se Panna Maria zjevila dne 13. května 1917 a pak následně každý měsíc třináctého až do října téhož roku třem malým dětem. Při posledním zjevení byl předem ohlášený zázrak, kterého byl svědkem dav čítající sedmdesát tisíc lidí. Pravost zjevení ve Fatimě byla církví uznána v roce 1930. Malým dětem bylo svěženo tajemství, z něhož bylo většino vyjeveno veřejnosti až na třetí část. Biskup da Silva požádal Lucii, jedno z dětí, aby poslední tajemství sepsala. Po sepsání dopis bez porušení pečeti putoval časem i prostorem až skončil 16. dubna 1957 v Římě. Jan Pavel II. „fatimské tajemství“ znal, ale po útoku si ho znovu vyžádal spolu s portugalským

²¹ Srov. MIGUELOVÁ, A. *Fatimské tajemství a Jan Pavel II.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 2008. s. 16.

²² Tamtéž. s. 15.

²³ Srov. FROSSARD, A. *Nebojte se! Dialog s Janem Pavlem II.* Olomouc: Matice Cyrilometodějská, 2000. s. 261.

²⁴ Srov. MIGUELOVÁ, A. *Fatimské tajemství a Jan Pavel II.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 2008. s. 15-16.

²⁵ Srov. DZIWIŚZ, S. *Život s Karolem: Vzpomínky osobního sekretáře Jana Pavla II.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 2007. s. 97.

překladačem, aby lépe porozuměl smyslu jistých výrazů v tajemství, vlastních pouze portugalštině.²⁶ Lucie, mimo jiné, v tajemství popisuje, že viděla bíle oblečeného biskupa, ve kterém poznala papeže, jak „*zkroušený bolestí a trýzní se modlil za duše mrtvol, které na cestě potkával; když došel na vrchol hory a padl na kolena u paty velkého kříže, byl zabit skupinou vojáků, kteří na něho vystřelili několik ran z pušek (...)*“²⁷

Poté, co si papež znovu přečetl „fatimské tajemství“, už nepochyboval. V této vizi rozpoznal sebe sama. Za zachráněný život vděčil přímluvě Mariině. Papež k tomu říkával: „*Jedna ruka střídala, jiná vedla kulku.*“²⁸ Proběhlé události prelát Dziwisz komentoval slovy: „*Svatý otec viděl v tom všem znamení z nebe a my všichni s lékaři zázrak. Nemluvilo se o zázraku, ale všichni na něj mysleli.*“²⁹

Jan Pavel II. se po svém uzdravení rozhodl místo poslání dopisu navštívit útočníka osobně. Chtěl ho vidět osobně a tváří v tvář mu odpustit. Při jejich osobním setkání 27. prosince 1983 Ali Agca papeže zaskočil, když pronesl slova: „*Vím, že jsem mířil přesně. Vím, že šlo o smrtonosný náboj. Jak to, že žiješ?*“³⁰ Celý rozhovor se točil kolem tohoto tématu. Bylo patrné, že Ali Agca pochopil, že existují síly, které ho přesahují. Jeho oběť nezemřela, i když mířil přesně. „*Pochopil, že kromě Mohamedovy dcery Fatimy, existuje ještě jiná Fatima – ta, jíž říkal „fatimská bohyně“.* *Bál se, jak se sám svěřil, že ho ta mocná bohyně zničí.*“³¹ Jan Pavel II. mu odpustil, ale jak se znepokojením mnohokrát připomínal, nikdy od něho neslyšel slova „odpusť mi“. Papež na Aliho otázku nikdy nezapomněl. „*Jak to, že žiješ?*“³² Nosil ji stále v sobě. Byla to definitivní odpověď, která vedla k ujištění, že ho zachránila Matka Boží.³³

Od těchto nenadálých událostí byl život Jana Pavla II. nerozlučně spjat s poutním místem Fatimou. Jan Pavel II. kulku, jíž byl zasažen, daroval jako projev

²⁶ Srov. Národně vzdělávací institut [online] ADLER, M. *Třetí tajemství Fatimy*. 1997. [cit. 2012-11-11]. Dostupné z: <http://www.vzdelavaci-institut.info/?q=system/files/Treti_tajemstvi_Fatimy-Manfred_Adler.pdf>.

²⁷ Fatimský apoštolát: Farnost Koclířov [online]. *Třetí část tajemství (dopis sestry Lucie)*. 2008 [cit. 2012-11-11]. Dostupné z: <<http://www.cm-fatima.cz/fatimsky-apostolat/zjeveni-panny-marie-ve-fatime/treti-cast-tajemstvi-dopis-sestry-lucie>>.

²⁸ DZIWISZ, S. *Život s Karolem: Vzpomínky osobního sekretáře Jana Pavla II.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 2007. s. 97.

²⁹ FROSSARD, A. *Nebojte se! Dialog s Janem Pavlem II.* Olomouc: Matice Cyrilometodějská, 2000. s. 261.

³⁰ DZIWISZ, S. *Život s Karolem: Vzpomínky osobního sekretáře Jana Pavla II.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 2007. s. 98.

³¹ Tamtéž. s. 98.

³² Tamtéž. s. 98.

³³ Srov. Tamtéž. s. 98.

vděčnosti, Matce Boží Fatimské a dodnes zdobí její korunu.³⁴ Přesně rok po útoku podnikl papež děkovnou pout' do Fatimy.³⁵ Dvakrát nechal přivést do Říma původní sochu z Fatimy. U příležitosti Velkého jubilea roku 2000 ji nechal na týden přenést do svého soukromého bytu. Hned nato 8. října před biskupy a kardinály, kteří přijeli oslavit jubileum, obnovil zasvěcení celého světa Panně Marii.³⁶

Morální a fyzické násilí atentátu papeže ovlivnilo. Tato zkušenost mu pomohla odhalit rozměr tajemného lidského utrpení. Jan Pavel II. prohlásil, že hospitalizace pro něj byla způsobem, jak se podílet „na důležité zkušenosti Boha“. Ve svém listu O křesťanském utrpení (*Salvifici doloris*) se vyjádřil o své zkušenosti jako o reálném zakoušení významu slov sv. Pavla: „*Proto se raduji, že nyní trpím za vás a to, co zbývá do míry utrpení Kristových, doplňuji svým utrpením za jeho tělo, to jest církve.*“ (Kol 1,24) Lze říci, že zranění způsobené atentátem mu pomohlo pochopit smysl utrpení a jeho rány se postupně proměnily ve svědectví víry a osobní odevzdání Bohu.³⁷

1.4 Mariánský rok a kaple Redemptoris Mater

Jan Pavel II. vyhlásil období mezi oslavami Letnic 1987 a Nanebevzetím Panny Marie roku 1988 „Mariánským rokem“, který byl zasvěcen rozjímání o Marii, Matce Boží a Matce církve. Papež chtěl v duchu směrnic II. vatikánského koncilu postavit do popředí zvláštní přítomnost Bohorodičky v tajemství Krista a jeho církve. Mariánský rok měl za úkol vést k novým a hlubším úvahám o Marii a k praktikování pravé „mariánské spirituality“, ke které koncil vybízí.³⁸

Podle tradice bylo Marii v době zvěstování asi třináct let, tedy na vyhlášený „Mariánský rok“ vychází 2 000. výročí jejího narození. Jan Pavel II. se věnoval titulu „Matka církve“, z něhož vyvodil zásadní důsledky pro sebechápání církve. Maria byla prvním učedníkem pro svůj daný souhlas při zvěstování andělem, díky kterému se uskutečnilo vtělení Syna Božího. Toto vtělení je „prodlouženo“

³⁴ Srov. DZIWIŚZ, S. *Život s Karolem: Vzpomínky osobního sekretáře Jana Pavla II.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 2007. s. 97.

³⁵ Srov. HÜLSEBUSH, B. *Síla i šarm: Příběh Jana Pavla II.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 2003. s. 67.

³⁶ Srov. ANGE, D. *Momenty ze života Jana Pavla II.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 2009. s. 74.

³⁷ Srov. MIGUELOVÁ, A. *Fatimské tajemství a Jan Pavel II.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 2008. s.18.

³⁸ Srov. JAN PAVEL II. *Redemptoris Mater.* čl. 48.; dále již jen *RM*

mystickým Kristovým tělem a Mariino nanebevzetí je předzvěstí budoucího oslavení všech, kteří budou spaseni. Můžeme mluvit o „Mariině profilu“, který je názorným příkladem, čím církev je, jak by měli lidé církve žít, a zobrazuje budoucí osud učedníků. Přínosem papežova smýšlení je nové pochopení vztahu mezi Marií a církví. Tento „mariánský profil“ je důležitější než „svatopetrský“, jak vysvětluje životopisec George Weigel.

„Aniž by z ní byla vydělována, předcházela „mariánská církev“ – církev učedníků - „svatopetrské církvi“ a umožnila jí – církev obřadu a autority. Obřad nemá v církvi jiný účel než vytvářet církev v souladu s ideálem svatosti, který byl již naprogramován a předobrazen v Marii.“³⁹

Oba profily se vzájemně doplňují, ale „mariánský profil“ je důležitější a co do významu bohatší pro poslání každého křesťana.⁴⁰ Vyznívající poselství je jasné. Učednictví předcházelo v církvi autoritě a svatost předcházela moci. V tomto konceptu Jan Pavel II. zničil poslední zbytky představ o církvi jako o absolutistické monarchii. Teolog Hans Urs von Balthasar prohlásil, že „*Maria je „královnou apoštolů“, aniž by si činila nároky na apoštolskou moc: má jinou a větší moc.*“⁴¹, Jan Pavel II. s ním souhlasil.

Tento „Mariánský rok“ rámovaly dva papežovy dokumenty: v pořadí šestá papežova encyklika *Redemptoris Mater* (Matka Vykupitele) a apoštolský list *Mulieris dignitatem* (Důstojnost ženy)⁴², kterým jsou v této práci věnovány statě 3.1.2 a 3.2.1.

Další mariánský rozměr u Jana Pavla II. lze nalézt v rozhodnutí nechat zrenovovat v „Mariánském roce“ soukromou papežskou kapli sv. Matyldy, kterou tak proměnil v kapli *Redemptoris Mater*. Tato renovace byla oznámena 10. listopadu 1996 ku příležitosti jeho zlatého výročí kněžského svěcení.⁴³ Mozaiky inspirované křesťanským Východem spolu s vybavením, na kterém se podílel český umělec Otmar Oliva, byly darem kardinálského kolegia. Na teologický koncept bylo dohlíženo také dnes již zemřelým kardinálem Tomášem Špidlíkem, který měl blízko

³⁹ WEIGEL, G. *Svědék naděje: Životopis papeže Jana Pavla II.* Praha: Práh, 2000. s. 568.

⁴⁰ Srov. Tamtéž. s. 567-568.

⁴¹ Tamtéž. s. 568.

⁴² Srov. Tamtéž. s. 258.

⁴³ Srov. KAŠPAROVÁ, P. *Symbol ve výtvarném řešení kaple Redemptoris Mater.* Olomouc, 2011. 104 s. Diplomová práce na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci na katedře církevních dějin a dějin křesťanského umění. Vedoucí diplomové práce Prof. PhDr. Miloslav Pojzl. s. 17.

ke kultuře a zvláště k výtvarnému umění. Kaple *Redemptoris Mater* byla Janem Pavlem II. vysvěcena 14. listopadu 1999⁴⁴ a jak se vyjádřil v souvislosti s výzdobou kaple, jde o teologii pro třetí tisíciletí. Je to veliký duchovní dar takřkajíc „české církve“ nejen Evropě, ale i univerzální církvi.⁴⁵

1.5 Růžencový rok

Jan Pavel II. v srpnu roku 2002 navštívil v Polské republice poutní místo Kalwaria Zebrzydowska, kde sebe i osud církve odevzdal Matce Boží. Téhož roku k výročí svého dvacátého pátého roku pontifikátu slova odevzdání zopakoval a vyhlásil rok růžence. „*V tento zvláštní den svěřuji do rukou Matky Boží život církev i zkoušené lidstvo. Jí svěřuji také moji budoucnost. Všechno vkládám do jejích rukou, aby to s mateřskou láskou představila svému Synu, „ke chvále jeho slávy“ (Ef 1,12).*“⁴⁶ Spolu s podpisem apoštolského listu *Rosarium Virginis Mariae*, který je věnovaný modlitbě růžence a významu této modlitby v současném životě církve, vyhlásil od října 2002 do října 2003 „Růžencový rok“. Tomuto dokumentu se budeme věnovat v podkapitole 3.2.2. Motivem k vyhlášení „Růžencového roku“ bylo nejen výročí jeho pontifikátu, ale také připomínka 120. výročí encykliky *Supremi apostolatus officio*, vydané 1. září 1883 papežem Lvem XIII., který v tomto dokumentu jako první označil modlitbu růžence jako mocnou zbraň v boji se zlem. Encyklika Lva XIII. následně vedla k vydání řady dokumentů věnovaných růženci. Jako další důvod Jan Pavel II. uvedl: „(...) v dějinách velkých jubilejních let bylo dobrým zvykem, že po jubilejním roku zasvěcenému Kristu a dílu vykoupení následoval další ke cti Panny Marie jako prosba o pomoc, aby přijaté milosti byly dobře využity.“⁴⁷ Růžencový rok je tedy kontinuálním pokračováním „Jubilejního roku“ a praktickou reflexí apoštolského dopisu „Na počátku nového tisíciletí“ (*Novo millennio ineunte*) a vyjádřenou potřebou oživit praxi modlitby růžence

⁴⁴ Srov. Radio Vaticana: česká sekce Vatikánského rozhlasu [online]. *Kapli Redemptoris Mater je možné navštívit i virtuálně*. Datum publikování 2003-10-20. [cit. 2012-11-10]. Dostupné z: <<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=106>>.

⁴⁵ Srov. ŠPIDLÍK, T. *Velehrad – Řím: Modlil se tváří k východu*. Odpovědný redaktor Pavel Ambros a Luisa Karczubová. Olomouc: Refugium Velehrad, 2010. s. 11.

⁴⁶ Radio Vaticana: česká sekce Vatikánského rozhlasu [online]. JAN PAVEL II.: *Vyhlašuji rok růžence*. Datum publikování 2002-10-16. [cit. 2012-11-05]. Dostupné z: <<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=233>>.

⁴⁷ Radio Vaticana: česká sekce Vatikánského rozhlasu [online]. JAN PAVEL II.: *Vyhlašuji rok růžence*. Datum publikování 2002-10-16. [cit. 2012-11-05]. Dostupné z: <<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=233>>.

a aktualizovat tuto modlitbu v současné církvi. Při modlitbě růžence je kontemplován život Kristův a události poslání Syna Božího na zemi. Jan Pavel II. k tomu dodává: *„Aby taková syntéza evangelia byla úplnější a poskytovala více inspirace, navrhl jsem v apoštolském listě Rosarium Virginis Mariae připojit k tajemstvím, které se kontemplují v růženci, dalších pět a nazval jsem je „tajemství světla“.*“⁴⁸ Tato tajemství nemají známá tajemství radostného, bolestného a slavného růžence nahradit, ale rozšířit horizont růžence a přispět tak ke stále hlubšímu pronikání radostné zvěsti. Během „Růžencového roku“ Jan Pavel II. svěřil Bohu dva velké úmysly modlitby – mír a rodinu.

⁴⁸ Radio Vaticana: česká sekce Vatikánského rozhlasu [online]. JAN PAVEL II.: *Vyhlašuji rok růžence*. Datum publikování 2002-10-16. [cit. 2012-11-05]. Dostupné z: <<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=233>>.

2 Některé aspekty mariánské úcty a mariologie

V první kapitole jsme se zabývali postavením Panny Marie v životě blahoslaveného Jana Pavla II. Ještě před tím, než se začneme zabývat Marií v jeho díle, považujeme za důležité zařadit kapitolu věnovanou mariologii a mariánské úctě.

Tato kapitola obsahuje historicky podstatné mezníky mariánské úcty, vysvětlení pojmů mariologie a mariánská úcta. Jsou popsány a rozebrány biblické verše týkající se matky Ježíše, Marie Panny a ženy, v níž vidíme osobu Marie, v Novém a Starém zákoně. Podává ucelený pohled na učení církve o Marii, zvláště o titulech Mariino nanebevzetí, prostřednictví a Neposkvrněné početí. Zdravá mariánská úcta nejprve podává doklady o své vhodnosti, popisuje své místo v liturgii a zmiňuje liturgické svátky Panny Marie.

Jsou uvedeny rozvinuté formy mariánské úcty, popřípadě i popsán jejich historický vývoj.

2.1 Vysvětlení pojmů mariologie a mariánská úcta

Maria, Matka Boží, jež se podílela svým životem na Kristových tajemstvích, byla z milosti Boží povýšena nade všechny anděly a lidi a je právem od církve uctívána zvláštním způsobem. Již křesťané první církevní obce měli Marii ve veliké vážnosti a postupem času tato úcta vzrostla a projevovala se v uctívání, lásce a vzývání.⁴⁹

Nejvyšší projev náboženské úcty náleží pouze Bohu pro jeho nestvořenou dokonalost a naprostou svrchovanost, nazývaný též zbožná úcta klanění (*cultus latriae*). Ta se projevuje vnějším projevem poklekáním před monstrancí, znamením kříže, skláněním hlavy při mši svaté. Naproti tomu úcta zbožná, uctívání (*cultus duliae*), je projevována světcům, světicím a andělům pro jejich stvořenou dokonalost. K nim se křesťané obrací v modlitbách s prosbou o přímluvu u Boha. Panně Marii, jelikož je Matka Boží a je v ní plnost milostí, přísluší zvláštní zbožná úcta (*cultus hyperduliae*), která musí být menší než je úcta vzdávána Bohu (*cultus latriae*) a přitom větší než úcta andělům a svatým (*cultus duliae*).⁵⁰

⁴⁹ Srov. *Lumen gentium* čl. 66. Dále již v textu *LG*.

⁵⁰ Srov. Revue Theofil [online]. ŠPAČEK, R. *O bohopotě vtěleného Krista*. 2010-06-08 [cit. 2012-10-29]. Dostupné z: <<http://revue.theofil.cz/revue-clanek.php?clanek=1230>>.

Mariánskou úctou se myslí oblast zbožnosti k Marii, která předpokládá znalost mariologie a která se po staletí vyvíjela z tradice a Písma svatého. Mariánská úcta má několik forem projevů, kterými se budeme více zabývat v následující stati 2.6.

Mariologie je pohled na tajemství víry, který na vše nahlíží z hlediska Matky Páně a jejího významu v díle spásy.⁵¹ Mariologií nazýváme informativní část učení o Marii. Mariologie se vyvíjela po boku christologie, neboť kdykoliv se hovoří o Marii, nemluví se kvůli ní samotné, ale vždy s ohledem na Krista. Její důležitost spočívá právě v tomto poutu, které ji s Kristem spojuje.⁵²

2.2 Předobraz Panny Marie ve Starém Zákoně

Vytvořením kánonu vznikly nové vztahy mezi Starým a Novým zákonem a tím vystupují nové teologické perspektivy, jež nevznikají z doslovného či původního smyslu. Vznikají vztahy zaslíbení a splnění předobrazu a reálného nebo přeneseného uskutečnění. To se vztahuje také k výpovědím o Marii.

Maria je bytostně spojena s Novým zákonem, historicky i teologicky. Pokud má být obraz Marie v dějinách spásy kompletní, nemůžeme si dovolit opomenout Starý zákon. Výskyt Marie ve Starém zákoně nalezneme pouze jako předznamenání. Zmínky o panenské matce Mesiáše jsou do poslední chvíle nejasné a jejich obsah se vyjasňuje až ve světle Nového zákona. Co je v Novém zákoně zjevné, je ve Starém zákoně skryté.

„Knihy Starého zákona popisují dějiny spásy, v kterých se pomalu připravuje Kristův příchod na svět. Tyto první doklady – tak jak jsou čteny v církvi a chápány ve světle pozdějšího a úplného zjevení – poněkud stále jasněji ukazují na postavu ženy, matky Vykupitelovy.“ (LG 55)

Hned s prvním předznamenáním se setkáme v knize Genesis. „*Mezi tebe a ženu položím nepřátelství, i mezi símě tvé a símě její. Ono ti rozdrtí hlavu a ty jemu rozdrtíš patu.*“ (Gn 3, 15) V těchto slovech příslibu vítězství nad hadem, která byla dána prvním lidem, je nastíněna osoba Marie. Po dlouhém čekání jsou dějiny naplněny v Marii a vyplní se nový plán spásy, když z ní přijme lidskou přirozenost

⁵¹ Srov. POSPÍŠIL, C. V. *Maria – mateřská tvář Boha*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 2004. s. 9.

⁵² Srov. LAURENTIN, R. *Pojednání o Panně Marii*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl.; Praha: Krystal OP, 2005. s. 35.

Syn Boží.⁵³ Tento Hospodinův výrok, který je vyřčenou kletbou nad hadem, již otcové a církevní autoři vysvětlovali v tom smyslu, že toto proroctví výslovně hovoří o jednorozeném Božím Synu, Ježíši Kristu, který s definitivní platností přemůže zlo. Maria je ona Matka, která pro budoucí zásluhy svého Syna triumfuje nad hadem tím, že od počátku svého života stojí mimo bludný kruh zla, do kterého byl člověk hadovou lstí vtažen. Maria je pro své těsné a nezrušitelné pouto s Kristem trvalou nepřítelkyní hada, jehož hlavu rozdrtila svou neposkvrněnou patou.⁵⁴ Toto místo je také vykládáno spolu s knihou Zjevení (12,17), kde stojí, že drak vede válku s ostatními potomky ženy. Vnímáme-li zde ženu jako symbol Izraele, Marie a církve, pak vyplývá duchovní smysl, že Maria je symbolem bojující a vítězící církve, ona má podíl na Kristově vítězství nad mocnostmi zla.

Další starozákonní verš zmiňující možnou matku Mesiáše nalezneme v knize proroka Izaiáše. „*Hle, dívka počne a porodí syna a dá mu jméno Immanuel (to je S námi Bůh).*“ (Iz 7,14) Tyto verše dochází svého plnějšmu smyslu v Novém zákoně. Matouš (Mt 1,22-23) i Lukáš (Lk 1,31) uvádí toto přislíbení podivuhodného početí Panny Marie. V předkřesťanské době tento hebrejský text odkazoval na ohlášení znamení od Boha pro nevěřícího krále Achaze. Po zmrtvýchvstání a uvědomění si Ježíšova Božského původu vykládali toto místo jako prorocký odkaz na početí a narození Ježíše, Syna Božího a tím odhalili jeho hluboký christologický smysl. Evangelista Matouš čte dávné proroctví christologickými očima, když píše: „*To všechno se stalo, aby se splnilo, co řekl Hospodin ústy proroka: ‚Hle, panna počne a porodí syna a dají mu jméno Emmanuel,‘ to jest přeloženo ‚Bůh s námi.‘*“ (Mt 1,22-23) Anděl Páně tak ve snu osvětluje Josefovi tajemství Mariina pozhnaného stavu. Jméno Emmanuel si Ježíš nepřímou přivlastňuje, když na konci Matoušova evangelia ujišťuje apoštoly před rozesláním ke všem národům: „*(...) já jsem s vámi po všechny dny až do skonání tohoto věku.*“ (Mt 28,20)⁵⁵

Radostná novina (Iz 7,14) především mluví o Božím Synu, ale také o její neodmyslitelné součásti, panně, jíž se tyto podivuhodné věci stanou. Matouš zdůrazňuje Mariino panenství⁵⁶ a zároveň podává svědectví o jejím podivuhodném

⁵³ Srov. LG čl. 55.

⁵⁴ Srov. PIUS IX. Ineffabilis Deus. In *Nanebevzetí Bohorodičky ve světle dokumentů magisteria*. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 2000. čl. 12. s. 31.; dále již jen *ID*

⁵⁵ Srov. HŘEBÍK, J. Starozákonní východiska nauky o Matce Páně. In *Maria z Nazareta: Plnost člověka a jádro církve*. K vydání připravil Jan Hojda. Svitavy: Trinitas, 2003. s. 53.

⁵⁶ Srov. Mt 1,16.18.25.

mateřství. „*Maria zaujímá z Božího úradku zcela jedinečné postavení nejen mezi všemi ženami na zemi, ale v dějinách spásy vůbec.*“⁵⁷

2.3 Výpovědi o Panně Marii v Novém Zákoně

Novozákonní texty musíme brát především jako nástroj k hlásání o životě Krista a jako svědectví mariánské úcty a víry rané církve. Z hlediska spolehlivosti tyto texty nelze pokládat v historicko-biografické oblasti za směrodatné. Je důležité toto poselství vnímat a nakládat s ním především jako se svědectvím víry.

2.3.1 Matka Vykupitele u Pavla

U apoštola Pavla, jehož dílem je většina novozákonních listů, se můžeme s odkazy na Marii setkat jen v protopavlovských listech. Deuteropavlovské listy⁵⁸ neobsahují žádné mariánské zmínky, ani nepřímé. Pravděpodobně nejstarší zmínka o Marii je v Listu Galat'anům, kde není Maria přímo jmenována. „*Když se však naplnil stanovený čas, poslal Bůh svého Syna, narozeného z ženy, podrobeného zákonu, aby vykoupil ty, kteří jsou zákonu podrobeni, tak abychom byli přijati za syny.*“ (Gal 4,4-5) Výraz „narozen ze ženy“ je typické židovské vyjádření poukazující na lidský stav osoby. Tuto formulaci Pavel užil záměrně pro vyjádření christologie inkarnace.⁵⁹ Zrození ze ženy prokazuje nejen pravou lidskou přirozenost ale i historičnost Ježíše.⁶⁰ Tímto nepřímým způsobem se Pavel zmiňuje o Marii. Zdůrazněním Mariiny role jako matky, která přináší na svět Syna Božího, Pavel stručně a jasně charakterizuje její úlohu v historii dějin spásy. Dále je možno vidět pavlovské téma ponížení Božího Syna, kterým připomíná, že Kristus kvůli nám na sebe vzal „přirozenost služebníka“ (Flp 2,7), a dosvědčuje, že toto ponížení je počátkem a prostředkem naší spásy, která bude završena naším přijetím za Boží syny.⁶¹ Veškerá aktivita pochází od Boha Otce, který chce spasit lidstvo, a proto posílá svého Syna, který se stává člověkem, aby učinil lidi Božími syny. Pavel více

⁵⁷ HŘEBÍK, J. Starozákonní východiska nauky o Matce Páně. In *Maria z Nazareta: Plnost člověka a jádro církve*. K vydání připravil Jan Hojda. Svitavy: Trinitas, 2003. s. 53.

⁵⁸ Ef, Kol, 2 Sol, 1 a 2 Tim, Tit.

⁵⁹ Srov. MAREČEK, P. Maria u synoptiků a v pavlovských listech. In *Maria z Nazareta: Plnost člověka a jádro církve*. K vydání připravil Jan Hojda. Svitavy: Trinitas, 2003. s. 62.

⁶⁰ Srov. SCHMAUS, M. *Život milosti a milostiplná*. Bratislava: Rímskokatolícka Cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 1993. s. 206.

⁶¹ Srov. LAURENTIN R. *Pojednání o Panně Marii*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl.; Praha: Krystal OP, 2005. s. 15.

nesděluje. Nezmiňuje prvorozenost Ježíše, ani Mariin stav panenství. Není však podstatné, o čem neinformuje, ale co sděluje. Pavel spojuje se světovými dějinami spásy nejen preexistenčního Syna, ale i jeho matku. Svým nepochybným vyznáním preexistence a božství Ježíše Krista spolu s jasným vyznáním Kristova pozemského narození podává Pavel dva předpoklady, ze kterých nutně logicky vyvstává základní dogma celé mariologie, Boží mateřství této „ženy“.⁶²

2.3.2 Maria u Marka

Marek hovoří o Marii ze všech evangelistů nejméně, ale poskytuje nejstarší svědectví o její osobě. Jméno Maria se v souvislosti s Ježíšovou matkou se objevuje pouze jednou (Mk 6,3) a jen dvakrát je označena jako „jeho matka“ (Mk 3,31-35 a 6,1-6). Ani v jednom případě se nijak zvlášť Marii nevěnuje. Mariologové se o těchto pasážích vyjádřili jako o „antimariologických verších“.⁶³ První text najdeme u všech synoptiků⁶⁴. Lukáš i Matouš, kteří text od Marka převzali, jej zmírňují a bližší analýze se mu budeme věnovat v Matoušově evangeliu.

Na výklad druhé pasáže nejsou zcela shodné názory. „*Což to není ten tesař, syn Mariin a bratr Jakubův, Josefův, Judův a Šimonův?*“ (Mk 6,3). Na tomto místě je zvláštní, že Marek označil Ježíše jako syna Mariina a ne syna Josefova. Je vhodné se zamyslet nad možností, že tímto pojmenováním chtěl evangelista upozornit na Ježíšovo narození z panny, které samotné výslovně nezmiňuje.⁶⁵ Jiná verze výkladu tohoto verše říká, že důvodem pro užití označení „syn Mariin“ nebyla snaha nepřímého upozornění na Mariino panenství, ale prostý fakt že Josef byl v té době mrtev a Ježíš byl tedy přiřazován ke své matce.⁶⁶

2.3.3 Matoušovy zmínky o Marii

Matouš začíná evangelium výpisem rodokmenu, kterým prokazuje Ježíšův původ. Začíná Abrahámem a postupuje přes Davida až k Ježíšovi. Tento sled zvolil

⁶² Srov. MAREČEK, P. Maria u synoptiků a v pavlovských listech. In *Maria z Nazareta: Plnost člověka a jádro církve*. K vydání připravil Jan Hojda. Svitavy: Trinitas, 2003. s. 63.

⁶³ Srov. LAURENTIN R. *Pojednání o Panně Marii*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl.; Praha: Krystal OP, 2005. s. 16.

⁶⁴ Mt 12,46-50; Lk 8,19-21.

⁶⁵ Srov. LAURENTIN R. *Pojednání o Panně Marii*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl.; Praha: Krystal OP, 2005. s. 16.

⁶⁶ Srov. MAREČEK, P. Maria u synoptiků a v pavlovských listech. In *Maria z Nazareta: Plnost člověka a jádro církve*. K vydání připravil Jan Hojda. Svitavy: Trinitas, 2003. s. 65.

Matouš pro zdůraznění Ježíšova židovského původu.⁶⁷ Výpisem rodokmenu prokazuje skutečnost, že Ježíš je proroky slíbený Mesiáš a taktéž připomíná, že si Bůh vybíral jednotlivé osoby, skrze které působil ve prospěch svého lidu. Totéž platí i o Marii. Skrze Josefa Matouš dokazuje náležitost Ježíše do davidovského rodu. Maria není jedinou jmenovanou ženou, ale stojí v rodokmenu vedle čtyř žen: Támar, Rachab, Rút a žena Uriáše, z nichž každá se vyznačuje tím, že má něco mimořádného nebo protiprávního ve vztahu ke svému partnerovi. Tyto skutečnosti jsou vždy požehnáním pro Mesiášův rod a jsou důkazy, že Bůh uskutečňuje svůj plán spásy překvapujícími a neobyčejnými cestami. Tyto ženy skrze projevenou iniciativu sehrály důležitou roli v Božím plánu spásy, a proto jsou pokládány za nástroj Boží prozřetelnosti. Maria vzbuzovala pohoršení svým těhotenstvím, neboť nežila se svým mužem. Mariino dítě bylo počato z Ducha Svatého. Bůh překonal naprostou absenci biologického otce při Mariině početí. Maria se stala vyvoleným Božím nástrojem. Matouš tedy neodvozuje Ježíšovo Božské synovství od vzkříšení nebo od křtu, ale ukazuje, že Ježíš byl Synem Božím od samého počátku svého početí.⁶⁸ Zcela jasně dává Ježíše do souvislosti se starozákonním proroctvím (Mt 1,23; Iz 7,14). Proti zbylým pochybám o Mariině panenském početí přidává dodatek: „*Ale nežili spolu, dokud neporodila syna; a dal mu jméno Ježíš.*“ (Mt 1,25)⁶⁹

Druhým okamžikem, kde Matouš hovoří o Ježíšově matce, je kapitola 12.

„Ještě když mluvil k zástupům, hle, jeho matka a bratři stáli venku a chtěli s ním mluvit. Někdo mu řekl: „Hle, tvá matka a tvoji bratři stojí venku a chtějí s tebou mluvit.“ On však odpověděl tomu, kdo mu to řekl: „Kdo je má matka a kdo jsou moji bratři?“ Ukázal na své učedníky a řekl: „Hle, moje matka a moji bratři. Neboť kdo činí vůli mého Otce v nebesích, to je můj bratr, má sestra i matka.“ (Mt 12,46-50)

Ježíšův výrok o pravé rodině vyjadřuje odcizení od Ježíšovy rodiny. V pozadí zrodu Matoušova evangelia byla hlavním předmětem diskuze identity Božího lidu. Po zkáze jeruzalémského chrámu a Jeruzaléma v roce 70 po Kristu přestala existovat hlavní sjednocující instituce. Na tuto pasáž je tedy dobré se dívat jako na poselství

⁶⁷ Srov. HARRINGTON SJ, D. J. (editor). *Sacra Pagina: Evangelium podle Matouše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 2003. s. 51.

⁶⁸ Srov. Tamtéž. s. 58.

⁶⁹ Srov. MAREČEK, P. Maria u synoptiků a v pavlovských listech. In *Maria z Nazareta: Plnost člověka a jádro církve*. K vydání připravil Jan Hojda. Svitavy: Trinitas, 2003. s. 66-67.

pro křesťanskou obec vymezující se vůči ostatním židovským skupinám. Poselství sděluje, že jedinou nutnou věcí pro příslušnost k Ježíšově obci je činit Boží vůli.⁷⁰

Matoušovo evangelium nesděluje nic z toho, co si Maria myslila nebo co řekla. Směřuje pozornost k její úloze v historii dějin spásy a jejímu mateřství. Sice nelze v evangeliu nalézt přímé prvky, které by vedly k mariánské úctě, přesto je třeba připustit, že přesvědčení o Ježíšově narození z panny vedlo k mariánské úctě, neboť titul „Bohorodička“ (*Theotokos*) vyjadřuje Mariinu úctu a důstojnost.

2.3.4 Lukášova Marie jako prototyp křesťana

V Lukášově evangeliu nalezneme také Ježíšův rodokmen, ovšem Lukáš nekončí výčet Abrahamem, jako Matouš, ale Adamem slovy: „...*Adam, který byl od Boha.*“ (Lk 3,38). Tajemství Ježíšova narození z panny tím dává do souvislosti s prvním člověkem a tím podhaluje nadcházející počátek nového stvoření ohlašovaný proroky. U Lukáše jsou události, ve kterých Maria vystupuje, popisovány z Mariina hlediska. Lukáš zdůrazňuje Mariinu víru. Dozvídáme se, co odpověděla na andělovo zvěstování (Lk 1,34), co udělala (Lk 1,39-56), jak se modlila (Lk 1,38) a jaký vztah měla k Bohu. Jedním z hlavních motivů Lukášova evangelia je Mariino povýšení ze svobodné Boží vůle. Maria se stala „předmětem Boží přízně“. U Alžběty je hned několikrát velebena. Pán je s ní (1,28), sestupuje na ni Duch svatý (1,35); ten, který je mocný (1,45) jí pro její víru učinil veliké věci (1,49), a proto ji budou blahoslovit všechna pokolení (1,48). Žádné jiné biblické postavě se nedostalo tolik chvály jako Marii.⁷¹

Jedním z dalších okamžiků osvětlující Mariin charakter je narození Ježíše v Betlémě. O Marii se dovídáme, že i přes oznámení anděla o budoucnosti: „*Ten bude veliký a bude synem Nevyššího a Pán Bůh mu dá trůn jeho otce Davida. Na věky bude kralovat nad rodem Jákobovým a jeho království nebude konce.*“ (Lk 1,32-33), nebyla Maria zasvěcena do tajemství Ježíšovy Božské osoby. Sama musela ve víře pronikat do tajemství Syna Božího a snažit se mu porozumět na základě dalšího vývoje a svých úvah. „*Ale Maria to všechno v mysli zachovávala a rozvažovala o tom.*“ (Lk 2,19) Přestože Mariino mateřství je radostná událost, není

⁷⁰ Srov. HARRINGTON SJ, D. J. (editor). *Sacra Pagina: Evangelium podle Matouše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 2003. s. 219-220.

⁷¹ Srov. LAURENTIN, R. *Pojednání o Panně Marii*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl.; Praha: Krystal OP, 2005. s. 19-21.

blahoslavená pro něj, ale především pro svou víru. Tradice zdůrazňovala Mariinu víru a Lukáš z ní vytvořil druh prototypu křesťana. Stává se první učednicí. Svým pohledem upřeným na svého Syna a rozjímáním nad všemi událostmi se stává její život neustálou kontemplací Kristovy tváře.⁷²

2.3.5 Matka a žena v Janově díle

Janovo evangelium se svým stylem značně liší od ostatních evangelistů. Na rozdíl od nich nečerpá tolik z tradice. Téma panenského početí zmiňuje, ovšem tuto otázku dále nerozebírá. Bez dalšího přiblížení nechává Josefa nazývat Ježíšovým otcem, naproti tomu v kontextu otázek a výroků odkazuje Ježíše vždy na jeho Božský původ, který je pro Jana velice podstatný.

V Janově evangeliu Ježíš tituluje Marii matkou. V prvním případě se tak děje na svatbě v Káně Galilejské, kde se z událostí dají vyčíst dvě podstatná fakta: síla Mariiny přímluvy a samostatnost Ježíšova jednání. *„Když už se nedostávalo vína, řekla Ježíšovi jeho matka: „Už nemají víno.“ Ježíš jí řekl: „Co ode mne žádáš! Ještě nepřišla má hodina.“ (J 2,3-4)*

Jan je charakteristický svým symbolickým vyobrazením událostí, je tedy potřeba se i zabývat prostředím, do kterého je situace zasazena. Prostředí hostiny a svatby v Káně je symbol nejen pro eucharistickou hostinu, ale i eschatologickou svatbu Boha s lidstvem, kterou eucharistie předznamenává a připravuje. Svatba v Káně, kde Ježíš zahajuje své veřejné působení, je líčena jako předzvěst a příslib nebeské svatby. Z tohoto kontextu vystupuje Mariina účinná přímluva, která poukazuje na moc její přímluvy v nebi.

V druhém případě stojíme pod Kristovým křížem. Kromě čtyř žen stojí pod křížem učedník. *„Když Ježíš spatřil matku a vedle ní učedníka, kterého miloval, řekl matce: „Ženo, hle, tvůj syn!“ Potom řekl tomu učedníkovi: „Hle, tvá matka!“ V tu hodinu ji onen učedník přijal k sobě.“ (J 19,26-27)* Janova pozornost se soustřeďuje na milovaného učedníka, který se stává privilegovaným svědkem dění.

Od 2. století až do konce 19. století byl tento učedník ztotožňován s evangelistou Janem. Pro různé nesrovnalosti a velké obtíže dnes od této hypotézy mnozí badatelé upouští. Otázka po identitě milovaného učedníka však neupadla

⁷² Srov. JAN PAVEL II. *Rosarium virginis Mariae*. čl. 10.; dále již jen RVM

v zapomnění. Našly se i takové domněnky, že jde o symbolickou nebo literární postavu vytvořenou evangelistou samým.⁷³

Ve výše zmíněných verších význam odevzdání Ježíšovy matky učedníku přesahuje samotné zabezpečení matky. V Janově evangeliu jsou slova „to je“ slovy zjevení. V pozadí tohoto textu stojí Gn 3,20, kde Adam dává ženě jméno a úkol stát se „matkou všech živých“. Ježíš uděluje Marii srovnatelnou roli uprostřed nového stvoření v čase obnovy všeho tvorstva, v „zahradě“ (J 19,41) obnovené po prvotním pádu. Maria se stává v osobě milovaného učedníka matkou všech Spasitelových učedníků.⁷⁴

Častým titulem pro Marii u evangelisty je „žena“. Toto oslovení napovídá, že pouhá tělesná matka není dostačující, aby rozuměla Ježíši Kristu, ale že Maria je v první řadě tou, která svou vírou vyniká nad všemi ženami, které věřily v Krista. Marii z Magdaly a Samaritánku taktéž nazýval ženami, ale na prosbu Marie učinil svůj první Boží div a do jejích rukou svěřil svého učedníka.

Evangelista Jan bývá velice často považován za autora knihy Zjevení, která se svým literárním stylem od ostatních kanonických knih liší. Byla napsána jako aktuální povzbudivá výzva, symbolickou a obraznou řečí, která byla tehdejšími čtenářům bližší, ale ne zcela pochopitelná. Ve 12. kapitole knihy Zjevení se hovoří o ženě. Mariánská interpretace textu je problematická. Verše zde nekladou do popředí Marii, ale křesťanské společenství. Jednotlivé obrazy se ovšem dají vztáhnout na Marii. Dcera siónská, která dává život Spasiteli. Stejně jako v evangeliu Jana je ve Zjevení nebeská bytost nazývána „ženou“. Liturgie velice ráda předkládá tento text jako působivé vyjevení nanebevzetí Panny Marie s duší i tělem. Matka, která se zjevuje na nebi a je povznesena nad všechnu nestálost a proměnlivost času, žena s křídly velkého orla uchylující se na „místo jí připravené od Boha“. Pro liturgii je to biblické vyobrazení nanebevzetí. Dogma o nanebevzetí Panny Marie je ukotveno na pevných základech, které jsou zmíněny v bule *Munificentissimus Deus* jejímž autorem je Pius XII.⁷⁵

⁷³ Srov. PORSCHE, F. *Evangelium sv. Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 1998. s. 136.

⁷⁴ Srov. LAURENTIN R. *Pojednání o Panně Marii*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl.; Praha: Krystal OP, 2005. s. 31-32.

⁷⁵ Srov. Tamtéž. s. 33-34.

2.4 Mezníky ve vývoji mariologie od raného křesťanství až po současnost

Na mariologii lze pohlížet jako na názorný příklad dynamiky s jakou se víra vyvíjela ke stále dokonalejšímu obrazu. Proces vývoje odhaluje sílu, se kterou lidé pronikali v Duchu Svatém stále hlouběji do Kristova tajemství.

Začátek mariologie spadá do prvních století ranné církve. Pro vývoj mariánské nauky to nebyla příznivá doba. Mezi ovlivňující faktory patří pohled tehdejší společnosti na církvev jako na sektu. Dochází k formulaci křesťanské zbožnosti a církevní otcové sestavují kánon knih Písma svatého. Při této činnosti byly sesbírány mariologické texty důležité pro vývoj mariologie. Církvev se musela vypořádat s postavením Marie v církvi. Tento problém je pochopitelný ve světle tehdejší doby, kdy se církvev snažila vyvarovat projevování stejné úcty Marii jakou projevovali pohané antickým matkám božstev. Naproti tomu se v židovské obci nedostávalo žádné ženě tak veliké úcty, jaké je Maria hodna. Tyto podmínky měly zásluhu na zdržení vývoje učení o Marii a o mariánské úctě.

2.4.1 Církevní otcové

Apologeté představují v dějinách teologie veliký pokrok. Jejich hlavním cílem byla obhajoba křesťanství tváří v tvář helénské kultuře a filosofii. Protože se mezi lidmi šířily zkreslené informace a pomluvy, byli apologeté nuceni používat terminologii srozumitelnou i pro nekřesťany. Zásluhu na rozkvětu mariánského kultu mají zejména církevní otcové. Ignác z Antiochie vědomě zahrnoval Ježíšovu matku do dějin spásy a vyznával panenské početí Ježíše. Nejdůležitější apologeta byl zřejmě mučedník Justin, který významně přispěl svou paralelou Eva – Maria. Postavením Evy a Marie proti sobě, dvou panen, z nichž první porodí hřích a smrt a druhá Syna Božího, Justin neoddělitelně začleňuje Marii do dějin spásy a vypovídá o vykoupení již Kristovým vtělením, ve kterém má Maria nezastupitelné místo.

Irenej z Lyonu reprezentuje křesťanství pohanokřesťanské provincie. Vyznával Mariino panenství před porodem a jako první z otců výslovně hovoří o lidské duši vtěleného Syna.⁷⁶ Jeho pohled na Marii ve světle dějin spásy byl přínosem a stal se jedním z hnacích sil pro rozvoj mariánské úcty. Irenej se zasloužil

⁷⁶ Srov. POSPÍŠIL, C. V. *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*. Praha: Krystal OP, 2000. s. 111.

o rozšíření Justinovy paralely, která měla za důsledek uvědomění si Mariiny role jako prostřednice spásy, Matky Vykupitele. Kontrastné srovnání zvýrazňující Mariinu výjimečnost přispělo v době rozvíjejícího se asketismu k vytvoření vzoru dokonalé svatosti.⁷⁷

2.4.2 Koncil v Efezu 431

Mariologie je ovlivněna christologií a vše, co je tvrzeno v Písmu o Marii, stojí vždy v christologické světle. Proto v tomto směru mariologii ovlivnil spor na začátku 5. století týkající se božství a lidství v Ježíši.

Po koncilních výkladech pravého božství a pravého lidství Krista se objevily spory o správném pojmání jednoty mezi plným lidstvím a plným božstvím Ježíše. Od třetího století se v církvi rozšířil zvyk nazývat Pannu Marii titulem „Bohorodička“ (*Theotokos*). Toto oslovení se vyskytuje také v prastaré modlitbě „Pod ochranu tvou“, jejíž slova jsou na starém papyru nalezeném v Egyptě z přelomu 3. a 4. století.⁷⁸

V první polovině 5. století teologové z Alexandrie s biskupem Cyrilem hovořili o jedné přirozenosti vtěleného Slova. Vedle nich teologická škola v Antiochii v Malé Asii brala Ježíšovo lidství vážně do té míry, že hrozilo odtržení božství a lidství. Učení antiochijské školy spočívalo v pojetí Ježíše jako chrámu, ve kterém přebývá Slovo Boží. Významným teologem antiochijské školy byl konstantinopolský biskup Nestorius, který se ve svých kázáních postavil proti titulu *Theotokos* a požadoval Marii titulovat pouze „rodičkou Krista“, jelikož porodila člověka Ježíše, ve kterém Bůh přebýval jako ve chrámu. Biskup Cyril odmítl tuto nauku a vyžádal si od papeže Celestina I. vyjasnění této otázky. Papež rozhodl ve prospěch Cyrila a po Nestorovi žádal odstoupení od své nauky, ten však trval na svém pojetí. Císař Theodosius II. svolal okružním listem všechny metropolitě Východu a Západu na svatodušní svátky r. 431 na koncil v Efezu. Poté co se Nestorius odmítl zúčastnit koncilových jednání, i přes svou přítomnost v Efezu, a po přečtení Cyrilova listu, zahrnující místa z listů církevních otců a 20 článků z Nestoriových spisů pro názorné ukázání rozporů mezi jeho učením a učením církve, byl vyhlášen rozsudek zbavující Nestoria biskupské hodnosti a byl vyloučen

⁷⁷ Srov. PETRI, H. BEINERT W. *Učení o Marii*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1996. s. 97-101.

⁷⁸ Srov. JAN PAVEL II. *Život Kristův: Christologické katecheze Jana Pavla II.* přeložil C. V. Pospíšil. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2002. s. 217.

z kněžského společenství. Biskup Cyril vyhlásil rozhodnutí koncilu: „*Maria je skutečně Matka Boží a Bohorodička.*“⁷⁹ Výsledkem byly nejasnosti a rozdělení Východu. Alexandrie se oddělila od Antiochie, ale r. 433 došlo k dohodě. Cyril přistoupil na antiochijský dokument „Vyznání opětovného sjednocení“ a antiochijsí biskupové přistoupili na sesazení Nestoria. Tento dokument sice neobsahoval přímé Cyrilovy formulace, ale jeho přijetím Cyril nepopřel své dřívější učení, a základní bod, kvůli kterému vznikl spor s Nestoriem. Problém vtělení, je v něm jasně vyložen. „*Na základě tohoto názoru o nesmíšeném sjednocení věříme ve svatou Pannu Bohorodičku, protože Slovo Boží se vtělilo a bydlilo v člověku a z toho sloučení sjednotilo se sebou z ní přijatý stánek.*“⁸⁰

Papež Sixtus III. (432 – 430) schválil rozhodnutí efezského koncilu a na památku této události nechal umístit na vítězný oblouk v kostele St. Maria Maggiore v Římě dodnes zachovaný mozaikový obraz Panny Marie.⁸¹

Když termín *Theotokos* začali monofyzisté hereticky zneužívat, ujal se termín Matka Boží, který silněji vyjadřuje Mariinu podstatu spočívající především v duchovně-osobním mateřství, do kterého je zahrnuta biologicko-fyzická stránka vyplývající z Mariiny víry v Boží poselství.⁸²

2.4.3 Druhý vatikánský koncil

Papež Jan XXIII. (1958-1963) svolal II. vatikánský koncil, který zasedal v letech 1962 – 1965. Koncil měl ráz spíše pastorální než dogmatický. Nejdůležitějšími dokumenty jsou věroučné konstituce O církvi *Lumen gentium* a o Božím zjevení *Dei Verbum*.

Na tomto koncilu došlo k hlasování, zda se má vypracovat samostatný dokument pojednávající o Marii a zvýšit tak význam jejího postavení. Výsledek byl těsný, 1 074 hlasovalo pro a 1114 proti návrhu. Pojednání o Marii bylo tedy zařazeno do věroučné konstituce *Lumen gentium*. Zařazení Marie do konstituce O církvi vysílá poselství, že Maria není oddělena od církve, ale je její součástí.⁸³ Objevil se požadavek prohlásit Marii za Spoluvykupitelku (*Co-Redeptrix*), ale tohoto výrazu

⁷⁹ FISHER-WOLLPERT, R. *Malý teologický slovník: Přehled papežů*. Praha: Zvon, 1995. s. 64.

⁸⁰ LANE, T. *Dějiny křesťanského myšlení*. Praha: Návrat domů, 1985. s. 54.

⁸¹ Srov. FISHER-WOLLPERT, R. *Malý teologický slovník: Přehled papežů*. Praha: Zvon, 1995. s. 64.

⁸² Srov. SCHMAUS, M. *Život milosti a milostiplná*. Bratislava: Rimskokatolícka Cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 1993 s. 211.

⁸³ Srov. LANE, T. *Dějiny křesťanského myšlení*. Praha: Návrat domů, 1996. s. 263 – 264.

nebylo užito. Mariinou úlohou při vykoupení byl souhlas nezbytný pro vtělení Božího Slova. Marie je prostřednicí (*Mediatrix*) mezi Bohem a námi. Je nutné se tomuto titulu více věnovat. V této práci je mu věnována stať 2.5.3.⁸⁴

2.5 Učení o Marii

Písmo svaté v žádném případě nepodává výpovědi o Marii v ucelené formě, ale tak říkajíc odkazy na spíše etický než dogmatický, obraz její osoby. Při sledování odkazů ve Starém zákoně o Marii je nutné se vyvarovat snah o nalezení odpovědi na otázky moderní doby či odmytologizování textu. Tato cesta by vedla k anachronismu, který pokrývá pohled na skutečný vývoj. Poznatky v Písmu svatém týkající se Marie by měly být výchozími body pro dogmaticko-dějinný vývoj, a to s přihlédnutím k mariologickému dědictví katolické církve. Toto dědictví obsahuje především čtyři prohlášená dogmata: Mariino Boží mateřství, Mariino panenství, početí Panny Marie bez dědičného hříchu a nanebevzetí; a nedogmatizované pravdy o Marii, které jsou označovány za dozrávající.⁸⁵ Mezi takové se řadí např. skutečnost, že Maria je prostá i osobního hříchu, Mariino duchovní mateřství, prostřednictví, a tituly udílené Marii, Královna, matka církve, vyhlášené papeži Piem XII. a Pavlem VI.

2.5.1 Neposkvrněné početí

Dogma o neposkvrněném početí Panny Marie definoval blahoslavený Pius IX. dne 8. prosince 1854:

„Nauka, podle níž blažená Panna Maria v prvním okamžiku svého početí, díky zvláštní milosti a výsadě ze strany všemohoucího Boha, s ohledem na zásluhy Ježíše Krista, Spasitele lidského rodu, byla uchráněna od jakékoli poskvrny dědičné viny, je zjevena Bohem, a proto ji musí všichni věřící pevně a trvale věřit.“⁸⁶

Jako takové je závazné a nereformovatelné. Při další reflexi tohoto dogmatu jej pojali teologové ve světle spasitelské lásky trinitárního Boha. Mariino

⁸⁴ Srov. LANE, T. *Dějiny křesťanského myšlení*. Praha: Návrat domů, 1996. s. 264.

⁸⁵ Srov. PETRI, H. BEINERT, W. *Učení o Marii*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1996. s. 106.

⁸⁶ PIUS IX. *ID.* čl. 23.

neposkvrněné početí bylo naprostým darem Božím. Maria byla ospravedlněna čirou milostí, ne na základě svých zásluh.

Dnešní pohled na Neposkvrněné početí je brán ve světle christologie, soteriologie a paschálního tajemství. Jde o skutečnost, která vyplývá z božské osoby Kristovy a z jeho poslání, a ne z udělení privilegia jedné stvořené bytosti.⁸⁷

Mariino neposkvrněné početí je skutečnost, na níž stojí celý Mariin život. Jde o první manifestaci Boha v životě této mimořádné ženy, první seslání nadpřirozena. Neposkvrněné početí vyjadřuje Mariinu čistotu a její uchránění před jakéhokoli hříchem.⁸⁸ Podle P. Ferlaye tu jde o vítězství milosrdenství, které zvěstuje, že:

„Bůh, jenž ukázal, že dokáže zachránit i jediné ze svých stvoření, je pro všechny Bohem silnějším než hřích. To, že v Marii zvítězil, není náhoda ani ojedinělý úspěch, po němž už další následovat nebude. Je to osvobozující zvěst o nových časech, kdy Bůh konečně zničí sobectví, jež člověka vězní ve zlatém žaláři, a bude moci být *vším ve všech*. Bůh se v Marii stal vším jen proto, aby se vším stal i ve všech svých budoucích bytostech.“⁸⁹

Neposkvrněné Mariino početí je mocné znamení milosti Boží, které působí v lidské bytosti a dává prostor k životu vedenému ve vděčném přijímání Božího obdarování a bezmezné lásky. V Marii je naplnění toho, čeho si Bůh u člověka přál mít. Maria je žena zaměřena k výšinám, není shrbená pod břemenem hříchu, není pokřiveně zaměřena na sebe samu, ale je otevřena Boží lásce. Není otrokyní poznamenanou cejchem nepřítelů lidského rodu, nýbrž je „*přemilá dcera Otce a svatyně Ducha svatého*“ (LG 53). Neposkvrněné početí ale nezbavuje Marii jejího pozemského stavu, i když je plná milosti. Není zbavena lidského utrpení, nejasnosti a vnitřních zápasů. Jako učednice i Maria musela růst ve víře, postupovat v naději, zaměřovat svou lásku vůči Bohu a vůči Josefovi, Ježíšovi a církevní komunitě.⁹⁰

2.5.2 Mariino mateřství

Na Mariino mateřství je třeba nahlížet v širokém a existenciálně-osobním smyslu, který zahrnuje lidskou důstojnost a odevzdanost ve víře Bohu. Toto

⁸⁷ MPMA. *Matka Páně – památka – přítomnost – naděje*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl. 2003, s. 64.

⁸⁸ Srov. MICHEL, J – C. *Kdo jsi, Maria?*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 1995. s. 32.

⁸⁹ Tamtéž. s. 34.

⁹⁰ Srov. MPMA. *Matka Páně – památka – přítomnost – naděje*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl. 2003, s. 67.

mateřství v sobě zahrnuje poslušné a láskyplné přijetí Božího pověření. Dalším jeho charakteristickým rysem je ochota být plně k dispozici v Božím plánu spásy. V Mariině sebeodevzdání se Bohu se lidstvo stává společenstvím, které se skrze Krista s důvěrou oddává Bohu. Z tohoto pohledu se dají odvodit všechny výroky o Marii, které se nacházejí v Písmu svatém. Na základním principu mateřství dostávají ostatní výpovědi o Marii svůj spásný smysl a svou důstojnost. V Mariině mateřství je položen základ mariánské úcty a jeho oprávnění.⁹¹

Mariino mateřství není završeno porodem, ale trvá celý život. Boží mateřství je nejen přednost, ale také povolání a nesnadné poslání, které má své završení v Mariině univerzálním mateřství ve vztahu ke všem Božím dětem.⁹²

Mariino mateřství trvá nepřetržitě i po jejím nanebevzetí. „*Se svou mateřskou láskou pečuje o bratry svého Syna, kteří ještě putují v mnoha nebezpečích a nesnázích, dokud nebudou dovedeni do šťastné vlasti.*“ (LG 62). V apoštolské exhortaci *Marialis cultus* čteme, že posláním Panny Marie je „*vytvořit v Božích synech duchovní podobu prvorozeného Syna Božího*“⁹³

2.5.3 Mariino prostřednictví

O Mariině prostřednictví se II. vatikánský koncil vyjadřuje zdrženlivě. Klade důraz na skutečnost, že jediným prostředníkem mezi Bohem a lidmi je „jediný Prostředník“ Ježíš Kristus. Mariino poslání vůči lidem nezastiňuje ani nijak nezmenšuje činnost Krista, ale spíše ukazuje jeho sílu. Mariin vliv závisí na Bohu a vyplývá z nezměrných zásluh Krista. „... *má základ v jeho činnosti prostředníka, na ní úplně závisí, z ní čerpá veškerou sílu; přímému spojení věřících s Kristem nejen že nebrání, nýbrž právě mu napomáhá.*“ (LG 60)

Maria se stala prostřednicí již při vtělení. Maria se stala prostřednicí v pravém slova smyslu, když skrze ni vstoupilo Slovo Boží do poskvrněného lidského rodu bez poskvrny. Když se Slovo stalo jediným prostředníkem, Maria doprovází prostřednictví Kristovo. Stává se pojítkem mezi Kristem a církví.

Pozemský život ukazuje na Mariino lidské prostřednictví. To Maria přišla k Alžbětě a Janu Křtiteli, ona položila Ježíše Simeonovi do rukou. V nebeské slávě

⁹¹ Srov. SCHMAUS, M. *Život milosti a milostiplná*. Bratislava: Rímskokatolícka Cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 1993. s. 203-204.

⁹² Srov. POSPÍŠIL, C. V. *Nanebevzetí Bohorodičky ve světle dokumentů magisteria*. Olomouc: Matice cyrilometodějská s. r. o., 2000. s. 17.

⁹³ PAVEL VI. *Marialis cultus*. čl. 57.; dále již jen MC

ovšem Mariino pozemské prostřednictví mizí a už není prostřednicí „u“ jediného Prostředníka, ale „skrže“ něj a „v“ něm. Všechn obsah jejího prostřednictví je zcela darem „jediného prostředníka“. ⁹⁴

Mariino prostřednictví je spojeno a vnitřně obsaženo Mariině mateřství, které je konkrétnější a má větší oporu v Písmu svatém. II. vatikánský koncil Mariinu úlohu zahrnul do věroučné konstituce *Lumen gentium*, která popisuje vztah Marie k církvi a lidem, jenž není v rozporu s učením apoštola Pavla. „*Je totiž jeden Bůh, a jeden prostředník mezi Bohem a lidmi, člověk Kristus Ježíš, který dal sám sebe jako výkupné za všechny, jako výkupné za všechny, jako svědectví v určený čas.*“ (1 Tim 2,5-6)

2.5.4 Mariino nanebevzetí

Dogma o tělesném nanebevzetí Panny Marie bylo vyhlášeno Piem XII. o slavnosti Všech svatých 1. listopadu 1950.

„(...) Naší autoritou vyhlášíme, prohlašujeme a definujeme jako Bohem zjevené dogma, že neposkvrněná Bohorodička a ustavičná Panna Maria, když se uzavřel běh jejího pozemského života, byla vzata s duší i tělem do nebeské slávy.“⁹⁵

Rozdíl mezi Ježíšovým nanebevstoupením a Mariiným nanebevzetím je nesporný. O Ježíši se hovoří, že vstal z mrtvých nebo že byl vzkříšen Otcem. O Marii se nikde neříká, že by sama vstala z hrobu a vystoupila na nebesa, ale že byla vyzdvižena do nebe.

„Později neposkvrněná Panna, která byla uchována nedotčená jakoukoli skvrnou dědičné viny, když dokončila svůj pozemský život, byla vzata s tělem i duší do nebeské slávy a povýšena od Pána za královnu celého tvorstva, aby se lépe připodobnila svému Synu, který je král králů a vítěz nad hříchem a smrtí.“ (LG 59)

Dalším rozdílem je nemožnost prokázání nanebevzetí na základě očitých svědků, kterých se nám při Mariině nanebevzetí nedostává, na rozdíl od vzkříšeného

⁹⁴ Srov. LAURENTIN, R. *Pojednání o Panně Marii*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl.; Praha: Krystal OP, 2005. s. 149-150.

⁹⁵ PIUS XII. *Munificentissimus Deus*. čl. 44.; dále již jen *MDs*

Krista. Z tohoto důvodu si církev nedovoluje nijak specifikovat způsob, místo nebo čas této události.⁹⁶

Téma nanebevzetí Bohorodičky začali církevní otcové řešit až po koncilu v Efezu (431), kde byl obhájen její titul *Theotokos*. Od 6. století se v jeruzalémské církvi slavil svátek zesnutí Panny Marie, který císař Maricius rozšířil na celou svoji zem. Apokryfní spis o smrti, vzkříšení a tělesném nanebevzetí Panny Marie ovlivnil liturgii a teologickou reflexi.⁹⁷

2.6 Zdravá mariánská úcta

Zrod mariánské úcty se obecně nezařazuje na úplný začátek prvního tisíciletí, avšak jistě je plodem pramenů víry, tj. Písma a apoštolské tradice. Veřejně projevovaná úcta byla prokazována mučedníkům, tedy svědkům Krista a vzorům dokonalosti, přičemž je jasně rozlišena úcta, která byla prokazována Kristu, Božímu Synu, a mučedníkům, následovníkům Pána s nepředstižitelnou náklonností. Úcta k Panně Marii se nesmí dostávat do rozporu s důrazným Kristovým příkazem, abychom byli jedno (srov. Jan 17,20-21).

Protože mariologie pochází a má účinnost od Krista, v Kristu dosahuje svého plného vyjádření a skrze Krista vede v Duchu Svatém k Otci, je jedním z typických znaků zbožnosti církve. Tato úcta je v bohoslužebné praxi niterně spojena s Božím spásonosným plánem, takže zvláštnímu místu, které v tomto plánu Maria zaujímá, odpovídá zvláštní úcta, jež se jí prokazuje. (LG 66) I dějiny zbožnosti ukazují, že „*různé formy mariánské zbožnosti, které církev schválila v mezích zdravé a pravověrné nauky*“ (LG 66) vznikly a rozvíjely se v souladné závislosti na kultu, který se prokazuje Kristu, a že k němu směřuje jako ke středu, k němuž se svou podstatou vztahují.⁹⁸

Mariina role, která jí byla dána v Božím plánu spásy, „*vyžaduje od křesťanů kromě pouhého přijetí a respektování také konkrétní počínání, kterým se do života přenáší evangelní postoje Marie, jež je pro církev vzorem ve víře a svatosti.*“⁹⁹

⁹⁶ Srov. POSPÍŠIL, C. V. *Nanebevzetí Bohorodičky ve světle dokumentů magistera*. Olomouc: Maticе cyrilometodějská s. r. o., 2000. s. 8.

⁹⁷ Srov. Tamtéž. s.10-12.

⁹⁸ Srov. MPMА. *Matka Páně – památka – přítomnost – naděje*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl. 2003, s.128.

⁹⁹ Pastorage [online]. *Mariánská úcta - vyváženě, Jan Pavel II.* [cit. 2012-11-02]. Dostupné z: <<http://www.pastorage.cz/Tematicke-texty/Marianska-ucta-vy vazene-Jan-Pavel-II.html>>.

I liturgie církve přiznává Marii významné místo v uctívání a v životě věřícího. „*Proto pozvedají své oči k Marii, která září jako vzor ctností nad celé společenství vyvolených. (...) když se o ní mluví a uctívá se, přivádí tím věřící k svému Synu, k jeho oběti a k lásce k Otci.*“ (LG 65)

Marie je po právu „*(...) uctívána pod jménem Bohorodičky a pod její ochranu se utíkali věřící v modlitbách při všech nebezpečích a potřebách.*“ (LG 66) Tato úcta je zcela výjimečná a vyjadřuje hluboké pouto, jež existuje mezi Kristovou matkou a církví.¹⁰⁰

Pro porozumění Ježíšově matce a jejímu přínosu k dílu spásy, by nás neměla vést náklonnost, ale světlo Ducha svatého. „*Dnešní církev čerpá důvody, náměty a podněty k prohloubení úcty Panny Marie z nevyčerpatelného pramene tradice, jejíž životodárnost vyvěrá z nepomíjející přítomnosti Ducha svatého a z nepřetržitého poslouchání Božího slova.*“¹⁰¹

S ohledem na potřebu zachovávat míru a vyváženost v učení o Marii a jejím uctívání, vybízí II. vatikánský koncil „*aby se zdrželi při vysvětlování zvláštní důstojnost Bohorodičky jak nesprávného přepínání, tak i příliš úzkého hlediska.*“ (LG 67) Takovéto přepínání pochází od zastánců radikálního nároku, aby všechna výsostná práva Kristova a všechna charismata církve byla systematicky vztahována k Marii. Právě naopak je nutností v mariánském učení bezpodmínečně zachovávat rozdíl mezi lidskou osobou Marie a božskou osobou Ježíše. Mariologie musí vždy vycházet ze svědectví zvěstování o darech, které Bůh Marii udělil na základě jejího mimořádného poslání. Varování před příliš úzkým hlediskem se snaží chránit teology a hlasatele Božího slova před nebezpečím ukrácení, které se může projevat v učitelských postojích, exegetických výkladech a ve způsobech uctívání, jejichž cílem je zmenšit nebo téměř vymazat význam Marie v dějinách spásy, její věčné panenství a její svatost.¹⁰²

Apoštolský stolec vydal řadu směrnic, jejichž cílem je, aby úcta věřících vůči Ježíšově Matce byla v souladu se základními principy křesťanského kultu. „*(...) mariánská úcta představuje jistou formu „poslušnosti víry“ vůči Bohu, který zjevuje*

¹⁰⁰ Srov. JAN PAVEL II. *RM.* čl. 42.

¹⁰¹ PAVEL VI. *MC.* čl. 15.

¹⁰² Srov. Pastorage [online]. *Mariánská úcta - vyváženě, Jan Pavel II.* [cit. 2012-11-02]. Dostupné z: <<http://www.pastorage.cz/Tematicke-texty/Marianska-ucta-vy vazene-Jan-Pavel-II.html>>.

a předkládá to, co bychom mohli nazvat „ideálem“ církevního uctívání té, která je Celá svatá.“¹⁰³

Ideální podoba mariánské úcty má svůj obsah, terminologii a symboly, které se vyvozují z Písma svatého. Má být hluboce proniknuta biblickým poselstvím a zapouštět kořeny v posvátné tradici. „Je to úcta, v níž má liturgické vyjádření, jež svátostně zpřítomňuje Kristovo spasitelské tajemství a uvědomuje si podíl Panny Marie na tom všem, neoddiskutovatelný primát.“¹⁰⁴ Liturgické výrazy mariánské úcty jsou též inspirací a cílem lidové úcty. Mariánská úcta má být taková, při níž projevy úcty vůči Matce Kristově vedou ke klanění a vděčnost k samotnému Bohu.¹⁰⁵

Aby byla zachována zdravá tradice mariánské úcty, je třeba, aby projevy zbožnosti k Panně Marii měly jasný trinitární a christologický charakter, poněvadž patří k jejich podstatě. V Panně Marii má vše vztah ke Kristu a všechno na něm závisí. Pravá křesťanská zbožnost nikdy nezapomíná zdůrazňovat nerozlučné pouto a úzké spojení Mariino se Spasitelem. V každém projevu úcty k Panně Marii má být tedy zdůrazňován christologický význam, aby vynikla spojitost s Božím plánem, což vede k prohlubování úcty ke Kristu. Úcta k Panně Marii tím dostane pevný základ. Dostatečný důraz má být kladen také na osobu a činnost Ducha Svatého, který svou posvěcující činností v Panně Marii dosáhl vrcholných okamžiků v dějinách spásy.¹⁰⁶ Proto hlubší a důkladnější zkoumání činnosti Ducha svatého v dějinách spásy vede k jasnějšímu pohledu na jeho životodárné působení. Právě tím se dá vyniknout tajemnému vztahu mezi Duchem svatým a Pannou Marií a jejich společnému působení v církvi. Pochopení těchto věroučných pravd jen vede k intenzivněji prožívané zbožnosti.¹⁰⁷

Křesťanská zbožnost vyžaduje ve všech formách kultu zachování biblických prvků a myšlenek. Mariánská úcta má též čerpat z Písma svatého a je vhodné, aby slova a myšlenky Písma svatého byly převedeny do modliteb a zpěvních textů, čímž v mariánském kultu budou obsažena velká témata křesťanského poselství.¹⁰⁸

¹⁰³ MPMA. *Matka Páně – památka – přítomnost – naděje*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 2003. s. 116.

¹⁰⁴ Tamtéž. s. 119.

¹⁰⁵ Srov. Tamtéž. s. 119.

¹⁰⁶ Srov. PAVEL VI. *MC*. čl. 25.

¹⁰⁷ Srov. Tamtéž. čl. 27.

¹⁰⁸ Srov. Tamtéž. čl. 30.

Mariánský kult má jednoznačně církevní ráz. Úcta ke Kristově Matce a k Matce všech křesťanů má ráz ekumenický, jelikož dává katolíkům příležitost prosit Pannu Marii, aby orodovala u svého Syna za sjednocení všech pokřtěných v jeden Boží lid.¹⁰⁹

Je třeba se vyvarovat nesprávných projevů mariánské úcty, mezi které patří bezduchá důvěřivost, která se spokojí s vnější pobožností namísto usilování o pravost vnitřní nábožnosti. Pouhé přechodné citové vzplanutí nesmí zastoupit vytrvalost.

„Věřící si pak musí uvědomit, že pravá úcta nenáleží v neplodném a přechodném citu ani v jakési prázdné důvěřivosti, nýbrž že vychází z pravé víry, která nás přivádí k uznání důstojnosti Bohorodičky a vybízí k synovské lásce vůči naší Matce a k napodobování jejích ctností.“ (LG 68)

Pro zachování pevných základů, je nutná ostražitost a bdělost. Studium Písma svatého a zachovávání směrnic církevního učitelského úřadu včas zamezí nebezpečné novoty.¹¹⁰

2.6.1 Mariánská úcta v liturgickém roce

Památka Matky Boží je zapojena do ročního cyklu tajemství Syna a na liturgickém roce je tak zviditelněněn podíl Matky na vykupitelském díle. Tento její podíl je pasivní, neboť byla také vykoupěna, i aktivní, protože podle Božího zalíbení se stala „*velkodušnou společnicí Vykupitele*“ (LG 61) Liturgie má pastorální účinek a je příkladem pro ostatní formy kultu. Liturgie má vnitřní povahu rituálního slavení tajemství spásy. Mariánská úcta má čerpat z Písma a tradice a za pomoci modliteb a zpěvů pronikat do velkých témat křesťanského společenství. Lidová pobožnost musí být v souladu s liturgií, ovšem nemá se slučovat.¹¹¹

První svátek Panny Marie v liturgickém roce je 8. prosince, kdy církev slaví Neposkvrněné početí Panny Marie. Od 17. do 24. prosince, zejména v neděli před Narozněním Páně, čteme předpovědi proroků o panenské Matce a o Vykupiteli. Takto věřící prožívají adventní čas spolu s Matkou, která očekává svého Syna a jsou vedeni k tomu, aby se sami připravovali na příchod Vykupitele.¹¹² Vánoční doba je nepřetržitou památkou na božské, panenské a spásonosné mateřství. O svátku

¹⁰⁹ Srov. LG 69.

¹¹⁰ Srov. PAVEL VI. MC. čl. 38.

¹¹¹ Srov. Tamtéž. čl. 31.

¹¹² Srov. Tamtéž. čl. 3-4.

Narození Páně se církev klaní Vykupiteli a uctívá i jeho Matku. Obnoveným svátkem Boží Rodičky Marie 1. ledna oslavujeme Mariinu účast v tajemství spásy a zároveň se nám naskýtá možnost vyprosit od Boha na přímluvu Panny Marie dar míru, jelikož tento den papež Pavel VI. vyhlásil za světový den modliteb za mír.¹¹³

Svátek Zvěstování Páně dne 25. března oslavuje Slovo, které se stalo Synem Marie, a Pannu, která se stala Matkou Boží. O svátku 15. srpna se slaví Nanebevzetí Panny Marie. Obsahem tohoto svátku je plnost blaženosti, oslavení Mariiny neposkvrněné duše a jejího panenského těla. Tento den slavíme s povzbuzením, že naše naděje dojde naplnění. Prodloužením svátku Nanebevzetí je památka Panny Marie Královny 22. srpna, kdy si církev připomíná, že Maria „*po boku Krále věků září jako královna a přimlouvá se jako Matka.*“¹¹⁴ Den, kdy církev slaví narození, které přineslo celému světu naději, slaví 8. září jako svátek Narození blahoslavené Panny Marie. Svátek Navštívení, 31. května, a jeho liturgie připomíná blahoslavenou Pannu Marii, která se Synem v lůně přichází k Alžbětě. Památka Panny Marie Bolestné, 15. září, dává příležitost, abychom si připomněli nejdůležitější okamžik v dějinách spásy a uctili Matku stojící pod křížem svého Syna.¹¹⁵

Římský kalendář mimo zmíněné svátky obsahuje i jiné liturgické památky. Jedná se o svátky týkající se původně místa (11. února – svátek Panny Marie Lurdské) nebo svátky slavené v určitých řeholích dnes rozšířené na úroveň svátků celé církve (16. červenec – Panna Marie Karmelská; 7. říjen – Panna Marie Růžencová) a také svátky, které pochází ze zbožnosti doby současné (v sobotu po 2. neděli po Duchu Svatém se slaví svátek Neposkvrněného Srdce Panny Marie).¹¹⁶

2.6.2 Anděl Páně, růženec a májové pobožnosti

Jednou z forem uctívání Panny Marie je modlitba Anděl Páně, která je rozšířena především na Západě. Po mnohá staletí se uchovala beze změny. Její struktura pochází z Písma svatého a její liturgický rytmus posvěcuje určité chvíle dne. Některé zvyky spojené s touto modlitbou vymizely, ovšem tato skutečnost je druhořadá. Prvořadý fakt rozjímání o tajemství vtěleného Slova, andělského

¹¹³ Srov. PAVEL VI. *MC.* čl. 5.

¹¹⁴ Tamtéž. čl. 6.

¹¹⁵ Srov. Tamtéž. čl. 6-7.

¹¹⁶ Srov. Tamtéž. čl. 8.

pozdravení, zůstala beze změny. Přes tok času část křesťanů zachovává čas této modlitby – ráno, poledne, večer.¹¹⁷

Nejvýznamnější formou mariánské úcty je modlitba růžence. Růženec je v mariánské tradici „stálící“, i když dnes nemá výsadní postavení jako v předchozích generacích. Růženec představuje určitou základní „páteř“ zdravé mimoliturgické mariánské zbožnosti.¹¹⁸ Poté, co II. vatikánský koncil zdůraznil centrální postavení liturgie, se objevil mylný názor, že důležitost modlitby růžence byla snížena. Pravda je, že tato modlitba liturgii podporuje a dává jí doznít. Zcela podporuje její plné vnitřní prožívání v každodenním životě. Jiný názor, že charakter modlitby růžence není dostatečně ekumenický, je též mylný. *„Tato modlitba se však nachází v nejčistším horizontu úcty k Boží Matce, kterou koncil vykreslil jako úctu nasměrovanou ke kristologickému středu křesťanské víry.“*¹¹⁹ Modlitba růžence má evangelijní ráz, jelikož tajemství a slovní formulace mají svůj původ v evangeliu, stejně tak od něj je inspirován duchovní postoj při recitování růžence. V růženci je připomínán andělský pozdrav a Mariin souhlas a při opakování této části evangelia dochází k rozjímání nad vtělením Slova.¹²⁰

Poněvadž jsou při růženci rozjímány události Ježíšova života, má růženec jasné christologické zaměření. Litanické opakování andělského pozdravu „Zdravas Maria“ je současně nepřetržitou chválou Krista.¹²¹

Důležitou složkou modlitby růžence je kontemplace. Před bezduchým odříkáváním varoval již Pavel IV: *„Bez kontemplace je růženec tělem bez duše a jeho odříkávání je pak ohroženo rizikem mechanického opakování formulí, které se protíví Ježíšově napomenutí.“*¹²² Ježíšovým napomenutím má na mysli způsob, jakým se máme řídit při modlitbě. *„Při modlitbě pak nemluvte naprázdno jako pohané; oni si myslí, že budou vyslyšeni pro množství svých slov. Nebud'te jako oni; vždyť váš Otec ví, co potřebujete, dříve než prosíte.“* (Mt 6,7) Povaha růžence vyžaduje klidné a pomalé zamyšlení, aby se modlící mohl snadno ponořit do rozjímání o tajemství Kristova života.¹²³

¹¹⁷ Srov. PAVEL VI. MC. čl. 41.

¹¹⁸ Srov. OPATRŇY, A. Mariánská úcta v pohledu pastorální teologie. In *Maria z Nazareta: Plnost člověka a jádro církve*. K vydání připravil Jan Hojda. Svitavy: Trinitas, 2003. s. 160.

¹¹⁹ JAN PAVEL II. RVM. čl. 4.

¹²⁰ Srov. PAVEL VI. MC. čl. 44.

¹²¹ Srov. Tamtéž. čl. 46.

¹²² JAN PAVEL II. RVM. čl. 12.

¹²³ Srov. PAVEL VI. MC. čl. 47.

Další rozvinutou formou mariánské úcty jsou májové pobožnosti, kterým je zasvěcen celý měsíc květen. Ve 13. století kastilský král Alfons X. složil ke cti Panny Marie, Paní máje, oslavnou mariánskou píseň, která bývá považována za pravzor nynějších májových pobožností a mariánských májových zpěvů. Za skutečného tvůrce májových pobožností je považován svatý Filip Neri (1515-1595), který byl velký ctitel Panny Marie. Aby zabránil mravní zkáze mládeže, v měsíci květnu, přiváděl ji do mariánských chrámů, kde společně uctívali Bohorodičku zpěvy a básněmi. V průběhu 18. století šířili májové pobožnosti jezuité. Papež Pius VII. roku 1815 obdařil májové pobožnosti odpustky, což vedlo k šíření těchto pobožností. Struktura májových pobožností je celkem libovolná. Jejich obsah je závislý na tom, zda ji koná kněz, jáhen, laik nebo skupina věřících. Při vedení knězem je zvykem mariánskou pobožnost začít votivní mariánskou mší svatou, ve které jsou čteny části Písma svatého hovořící o Panně Marii. Po mši svaté následují litanie či modlitba růžence. Pokud není přítomen kněz, měla by pobožnost obsahovat tyto body: znamení kříže, úkon kajícího, četba z Písma svatého, rozjímání přečteného textu, modlitba litaní nebo růžence či korunky, mariánské modlitby jako je Zdrávas Královno nebo Pod ochranu tvou či jiné vhodné mariánské modlitby.¹²⁴

Májové pobožnosti měly své výsadní místo zhruba do šedesátých let minulého století, kdy latinské mše byly slouženy především ráno, kdežto májové pobožnosti v českém jazyce probíhaly v podvečer s možností různé aktivní účasti od českých zpěvů po básničky.¹²⁵

Mariánské písně k uctívání Panny Marie také patří. Hudba i text mariánských písní často mají emotivní náboj a dá se říci, že „lidová mariologie“ byla do velké míry upevňována mariánskými písněmi. Dříve autorům mnohdy nedělala starost správnost teologických formulací. Dnes jejich tvorba ustala, zřejmě pro zásobovanost z minulých staletí.¹²⁶

¹²⁴ Srov. WEIS, M. *Mariánské zrcadlo*. Praha: Katolický týdeník s.r.o., 2002. s. 214-215.

¹²⁵ Srov. OPATRŇÝ, A. Mariánská úcta v pohledu pastorální teologie. In *Maria z Nazareta: Plnost člověka a jádro církve*. K vydání připravil Jan Hojda. Svitavy: Trinitas, 2003. s. 160.

¹²⁶ Srov. Tamtéž. s. 160.

3 Panna Maria v díle Jana Pavla II.

Po předchozí kapitole, kde bylo hovořeno o mariánské úctě a mariologii, se nyní můžeme věnovat mariánským aspektům v díle Jana Pavla II. a tématům vyplývajícím z meditativní reflexe nad osobou Bohorodičky blahoslaveným Janem Pavlem II.

Kromě děl věnovaných přímo Panně Marii, po projití literatury, jejíž je autorem, můžeme tvrdit, že ve většině dílech Jan Pavel II. neopomíjí, z úcty chované k Bohorodičce, svěřit aktuální pojednání právě Panně Marii ve formě prosebné či zasvěcující modlitby.¹²⁷

3.1 Maria v encyklikách Jana Pavla II.

Encyklika je papežský okružní list adresovaný zejména biskupům, dnes již i kněžím a věřícím na celém světě. Slovo encyklika pochází z latinského *encyclia* ve významu „obecný“ nebo „obíhající“. Obsah encykliky je ovlivněn prioritami daného papeže, který pro svá prohlášení má k dispozici s různou mírou účinnosti několik forem, od nejsilnějších konstitucí, encykliky, pastýřské listy až po homilie. Název encykliky je zpravidla složen z prvních slov jejího znění. Adresáty mohou být všichni biskupové nebo jen někteří.¹²⁸ Obsahem encykliky je poučení papeže o církevních zásadách v závažných otázkách víry a mravů. Může se také jednat o stav církve, odmítnutí či přijetí společenského jevu nebo připomínka předchozího vyhlášení nebo významné události.¹²⁹ Za rozšířenost encyklik mezi řadové věřící se zasloužil papež Jan Pavel II. V této podkapitole nejsou encykliky Jana Pavla II. seřazeny chronologicky, nýbrž podle míry obsahu vztahujícího se k danému tématu.

¹²⁷ Srov. JAN PAVEL II. *Dies domini*. čl. 86.; *Familiaris consortio* – v závěru.; *Pastores dabo fobie* – v závěru; *Centesimus annus*. čl. 62. a další.

¹²⁸ Srov. encyklika Pia XI. *Dilectissima nobis* určená biskupům Španělska.

¹²⁹ Srov. JAN PAVEL II. *Slavorum apostoli*. vydaná ke 1100. výročí příchodu věrozvěstů sv. Cyrila a Metoděje.

3.1.1 „Matka naší důvěry“ v *Redemptor hominis*

První encyklika Jana Pavla II. *Redemptor hominis* (Vykupitel člověka) obsahuje ve 4. kapitole stať věnovanou Panně Marii s názvem „Matka naší důvěry“. V této stati Jan Pavel II. načrtává téma, kterému později věnuje vlastní encykliku *Redemptoris Mater* (Matka Vykupitele).

Putující církev, která čerpá život z Krista, je církví spojenou s tajemstvím vykopení a stává se díky vlévání lásky Ducha svatého církví živých lidí. Církev je takto neustále oživována Duchem svatým. Papež Pavel VI. prohlásil Kristovu matku „Matkou církve“. Neboť pro „(...) úkol božského mateřství, které ji spojuje se Synem Vykupitelem, a pro zvláštní úkoly a milosti, je také vnitřně spojena s církví.“ (LG 63).

„Maria je Matkou církve, poněvadž v důsledku svého nevýslovného vyvolení samým věčným Otcem a díky zvláštnímu působení Ducha lásky dala lidský život Božímu Synu, pro něhož a skrze něhož je všechno a od něhož všechen Boží lid dostává milost a důstojnost svého vyvolení.“¹³⁰

Boží Syn si výslovně přál rozšířit mateřství své matky tak, aby se stalo přístupným všem duším, proto jí dal za syna svého milovaného učedníka. Všechna pokolení duchovně přijímají Marii za svou Matku, která je „od chvíle zvěstování, zapojena do dějin spásy a do poslání církve.“¹³¹ Mariino mateřství, které zahrnuje všechny generace Kristových učedníků, uvádí do božského a lidského rozměru Ježíše Krista, do kterého byla uvedena samotným Bohem. „Nejen, že jeho důstojnost je jedinečná a neopakovatelná v dějinách lidského pokolení, nýbrž pro svou hloubku a rozsah působení je jedinečná i účast Panny Marie samé – právě v důsledku tohoto mateřství – na Božím plánu lidské spásy skrze tajemství vykopení.“¹³² Od svého vyslovení „fiat“ její panenské a zároveň mateřské srdce bylo utvářeno pod vlivem Ducha svatého a jako Matka nepřetržitě sleduje dílo svého Syna, a jelikož ona vychází vstříc všem, které Kristus objal a stále objímá svou nevyčerpatelnou láskou, musí i ona mít své mateřské srdce nevyčerpatelné. Mezi její charakteristický rys, který vnáší do života církve, je její neobyčejná blízkost člověku. Láska Boha Otce projevena skrze Syna v lidských dějinách spásy, kterého dal lidem „(...) aby žádný, kdo v něho věří, nezahynul, ale měl život věčný“ (J 3,16), přichází ke každému člověku skrze Matku a nabývá tak rysů, které jsou každému člověku jasnější

¹³⁰ JAN PAVEL II. *Redemptor hominis*. čl. 22.; dále již jen RH

¹³¹ Tamtéž. čl. 22.

¹³² Tamtéž. čl. 22.

a přístupnější. Z Mariiny přítomnosti v činnosti církve čerpá církev jistotu, že prožívá tajemství vykoupení v celé plnosti.¹³³

3.1.2 *Redemptoris Mater*

Jak už bylo zmíněno, *Redemptoris Mater* (Matka Vykupitele) je papežova šestá encyklika, a její název je úzce spjat s jeho první encyklikou *Redemptor hominis* (Vykupitel člověka). Je věnována Matce Vykupitele, která se zcela jedinečným způsobem podílela na plánu spásy a stala se Matkou církve.

Encyklika se skládá ze 3. kapitol:

1. kapitola „Maria v Kristově tajemství“ pojednává o důležitosti Mariina „*fiat*“ předcházející Vtělení, které pronesla „*silou své víry*“¹³⁴ a pro svou víru je blahoslavená.¹³⁵ Její souhlas nabývá plného významu pod křížem svého syna. Svou vírou se Maria dokonale sjednocuje s Kristovým sebezmařením. „*Vírou má matka účast na smrti Syna, na smrti vykupitelské.*“¹³⁶ Svým souhlasem se stala Bohorodičkou a tím přijala i duchovní mateřství, které se rýsuje v Káni Galilejské. Mariina starostlivá péče o lidi vychází vstříc v celé šíři lidských potřeb a nedostatků. „*Ono „vycházení vstříc“ potřebám člověka znamená zároveň, že ho uvádí do zorného úhlu Kristova mesiášského poslání a jeho výkupné moci.*“¹³⁷

2. kapitola „Bohorodička uprostřed putující církve“ hovoří o Mariině roli v úsilí o jednotě církve. Maria je spolu s učedníky ve večeřadle, odkud začíná putování církve. Maria předchází apoštoly na této cestě víry již svou odpovědí andělovi: „*Hle, jsem služebnice Páně; staň se mi podle tvého slova.*“ (Lk 1,38) Maria je přítomna v působení církve a tato přítomnost je vyjádřena mnoha způsoby a má široké pole působnosti skrze víru a zbožnost věřících, skrze řeholní společenství a diecéze. Církev od začátku připodobňuje svou pozemskou cestu cestě Bohorodičky a jedná podle jejího příkladu.¹³⁸

3. kapitola „Mariina úloha v Kristově prostřednictví“ objasňuje fakt Mariina prostřednictví. Mezi člověkem a Bohem je pouze jeden jediný prostředník a tím je Ježíš Kristus. „*Poslání Mariino vůči lidem nijak nezastiňuje ani nezmenšuje činnost*

¹³³ Srov. JAN PAVEL II. *RM.* čl. 22.

¹³⁴ Srov. Tamtéž. čl. 13.

¹³⁵ Srov. Lk 1,45.

¹³⁶ JAN PAVEL II. *RM.* čl. 18.

¹³⁷ Tamtéž. čl. 21.

¹³⁸ Srov. Tamtéž. čl. 25-37.

Krista, jediného prostředníka, ale spíše ukazuje jeho sílu.“ (LG 60) Její prostřednictví je v Kristu. Mariino prostřednictví je úzce spojeno s jejím mateřstvím a má specifický mateřský ráz, který ji odlišuje od prostřednictví jiných tvorů. *„Církev vyznává bez váhání toto podřazené poslání Mariino, stále se o něm přesvědčuje a doporučuje lásce věřících, aby pod touto mateřskou ochranou tím více přilnuli, ke svému Prostředníku a Spasiteli.*“ (LG 62) Mariino mateřství je zejména důsledkem úplného odevzdání se Bohu v panenství. Toto mateřství je zcela proniknuto snoubeneckým postojem služebnice a Vykupitelskou smrtí jejího Syna dosáhlo univerzálního rozměru. *„Toto Mariino mateřství trvá nepřetržitě v plánu milosti (...) Když byla vzata do nebe, nezanechala svého spasitelného úkolu, ale svými mnohými přímluvami nám i nadále získává dary pro věčnou spásu.*“ (LG 62)

Maria vedle své prostřednické úlohy je též *„(...) vzorem církve ve víře, lásce a dokonalé jednotě s Kristem.*“ (LG 63) Uvěřila, že se splní Boží slova a jako panna počala a porodila Syna Božího. *„Pro mateřství je zásadně důležitý fakt, že se vztahuje na osobu.*“¹³⁹ Na Golgotě bylo Kristovo odkázání nového mateřství jeho matky adresováno v jednotném čísle. V těchto slovech je původ pro mariánský rozměr života Kristových učedníků. *„Mariino mateřství, které je dědictvím člověka, je nejosobnější dar, který dává sám Kristus každému člověku.*“¹⁴⁰ Pod křížem se uskutečnilo svěření člověka Bohorodičce. Mariánský rozměr křesťanského života také umožňuje nalézt *„zvláštní výraz v pohledu na ženu a na její postavení ve společnosti.*“¹⁴¹ Ženství je spojeno s Matkou Vykupitele. Žena při pohledu na Marii objevuje tajemství, jak prožívat své ženské bytí a jak dojít svého opravdového povznesení. *„V Mariině světle spatřuje církev ve tváři ženy odlesk krásy, v níž se zračí nejušlechtlejší city, jaký je lidské srdce schopno.*“¹⁴²

¹³⁹ JAN PAVEL II. *RM.* čl. 45.

¹⁴⁰ Tamtéž. čl. 45.

¹⁴¹ Tamtéž. čl. 46.

¹⁴² Tamtéž. čl. 46.

3.1.3 „Matka milosrdenství“ v *Dives in misericordia* a *Veritatis splendor*

V encyklice *Dives in misericordia* (o Božím milosrdenství), se Jan Pavel II. věnuje Panně Marii v 5. kapitole ve stati „Matka milosrdenství“. Maria jako nikdo jiný zakusila zcela výjimečným způsobem Boží milosrdenství a také jedinečným způsobem Boha následovala v oběti svého srdce. Její oběť je spojena s křížem jejího Syna. „*Nikdo nezakusil tak jako Maria, Matka Ukřižovaného, tajemství kříže, ono otřesné setkání transcendentní Boží spravedlnosti s láskou, ono „políbení“ milosrdenství se spravedlností.*“¹⁴³ Maria srdcem přijala božský rozměr vykoupení, které je dokonáno smrtí Syna a na Kalvárii spolu s ním obětovala své mateřské srdce, zároveň se svým rozhodnutím „*fiat*“. Maria je ta, která zná nejhluběji Boží milosrdenství, a protože zná jeho cenu a velikost, církve ji nazývá Matkou milosrdenství. Tento titul vypovídá o zcela zvláštním stavu její duše a celé bytosti, aby viděla toto milosrdenství. Maria svou skrytou a nesrovnatelnou účastí na mesiášském poslání svého Syna byla povolána, aby lidem přibližovala lásku, která se projevuje ve vztahu k trpícím, chudým, nesvobodným a hříšníkům. Skrze Mariino srdce se zjevuje tato milosrdná láska. „*(...) u Boží Matky spočívá v jedinečné jemnosti a citlivosti mateřského srdce, v její zvláštní schopnosti dostat se ke všem těm, kdo milosrdnou lásku přijmou ochotněji právě od matky.*“¹⁴⁴

Druhý vatikánský koncil se k tomu vyjádřil:

„Toto Mariino mateřství trvá nepřetržitě v plánu milosti – od jejího upřímného souhlasu, který dala při zvěstování a neochvějně zachovávala i pod křížem, až do věčného zakončení spásy všech vyvolených. Když byla vzata do nebe, nezanechala svého spasitelného úkolu, ale svými mnohými přímluvami nám nadále získává dary pro věčnou spásu.“ (LG 62)

V encyklice *Veritatis splendor* (Nádhera pravdy) je v závěru věnována stať s obdobným názvem pojednávající o Matce milosrdenství nesoucí název „Maria, Matka milosrdenství“. Zde je znovu zmiňováno řečené a přidány i další věty o Marii.

Maria je Matkou milosrdenství pro svého syna, který je Syn Boží poslaný od Boha Otce jako zjevení Božího milosrdenství. Toto Boží milosrdenství spočívá v jeho přebývání mezi námi a žádný lidský hřích jej nemůže zrušit. V čím větším

¹⁴³ JAN PAVEL II. *Dives in misericordia*. čl. 9.; dále jen *DIM*

¹⁴⁴ Tamtéž. čl. 9.

kontrastu stojí milosrdenství vůči hříchu, tím více se projevuje láska Otce, který obětoval svého Syna, aby vykoupil lidstvo z hříchu. Vykoupení je jeho milosrdenství.¹⁴⁵ Maria je Matkou milosrdenství, když Ježíš svěřuje Marii svou církev a celý lidský rod.

„Pod křížem, když přijímá Jana za syna, když zároveň s Kristem snažně prosí Otce, aby odpustil těm, kteří nevědí, co činí (srov. Lk 23,34), zakouší Maria pro svou naprostou otevřenost vůči Duchu plnost a všeobecnost Boží lásky, která rozšiřuje její srdce a uschopňuje ji k tomu, aby v něm objala celý lidský rod.“¹⁴⁶

Tak se stala Maria matkou, jež pro lidský rod získává Boží milosrdenství. Maria završuje svou svobodu svým sebeodevzdáním se Bohu a Boží dar v sobě přijímá. Darováním se vstupuje Maria cele do záměru Boha, který se dává lidem. Maria je účastnicí lidského bytí, ale v plném jasu Boží milosti. Pro svou bezhříšnost může omluvit každou slabost a s láskou matce vlastní hříšníka chápe a miluje. Z těchto pohnutek spolu s církví nese část zodpovědnosti a připomíná lidem jejich morální povinnosti.¹⁴⁷

3.1.4 Maria v encyklice *Evangelium vitae*

V závěru se encyklika *Evangelium vitae* (Evangelium života) věnuje Panně Marii. Je zde zmiňováno mateřství Marie, které církev vidí v knize Zjevení ve 12. kapitole. Žena oděná sluncem v sobě nosí Spasitele, aby ho darovala světu. Maria je Boží Matka, v ní povolání mateřství dosáhlo svého vrcholu. Maria je vzorem pro církev, povolána být „novou Evou“ a být matkou všech věřících. Toto duchovní mateřství církve se naplňuje v bolestech, které představují neustálý zápas se silami zla, které nepřestávají pronikat na svět a zasahují člověka, poznamenávají duše a staví se tak proti Kristu. „V něm byl život a život světlo lidí. To světlo ve tmě svítí a tam je nepohltila.“ (J 1, 4-5) Maria pomáhá církvi, aby si uvědomovala, že život stojí ve středu onoho velikého zápasu mezi dobrem a zlem, mezi světlem a tmou.¹⁴⁸

Celý Mariin život je upevněn jistotou, že Bůh je jí nablízku a stále ji provází svou dobrotou, na což poukazuje andělský pozdrav „Neboj se, Maria“ a „Vždyť

¹⁴⁵ Srov. JAN PAVEL II. *Veritatis splendor*. čl. 118.; dále již jen VS

¹⁴⁶ Tamtéž. čl. 120.

¹⁴⁷ Srov. Tamtéž. čl. 120.

¹⁴⁸ Srov. JAN PAVEL II. *Evangelium vitae*. čl. 103-104.; dále již jen EV

u Boha není nic nemožného“. Církev je místem zkoušky a pouště, ale i místem, kde Bůh vyhláší svou lásku k lidu. „*Maria je živoucí slovo útěchy pro církev v jejím boji se smrtí.*“¹⁴⁹ Maria nás vede ke svému Synu s ujištěním, že v něm byly síly smrti přemoženy. „*Střetly se v divném souboji život a smrt. Je po boji. Ten, který zemřel, vstal, aby nám věčně kraloval.*“¹⁵⁰ Putující církev ve shodě se svým učením se má obracet k Marii, která je „*obraz a počátek církve, která se dovrší v budoucím věku, a zde na zemi nám září – až do doby, kdy nastane den Páně – jako znamení jisté naděje a útěchy pro Boží lid při jeho putování.*“ (LG 68)

3.2 Maria v apoštolských listech Jana Pavla II.

Apoštolský list je druh církevního dokumentu, který církevní autorita, v první řadě papež nebo biskupové, adresují ve formě dopisu věřícím. V této části práce se budeme věnovat apoštolským listům, které jsou buď cele věnovány nebo jistým způsobem něco podstatného vypovídají o Marii.

3.2.1 *Mulieris dignitatem*

Z hlediska našeho tématu je vhodné zařadit apoštolský list *Mulieris dignitatem* (Důstojnost ženy), jehož hlavní myšlenkou je, že úcta, kterou katolíci chovají k jediné ženě, Marii, má významný dopad také na chápání problematiky dnešní ženy. Mariánská úcta není jen určitou formou uctívání nebo zbožnosti, ale také jistým způsobem chování. Je to chování k ženě jako takové.

Jan Pavel II. se vyjádřil, že popud k napsání této encykliky nosil v sobě již od mládí. Přisuzuje to době, ve které vyrůstal a která se vyznačovala velkým respektem a úctou k ženě, zejména k ženě – matce. Rostoucí feminismus v liberální společnosti „(...) je reakcí na nedostatek respektu, který přísluší každé ženě.“¹⁵¹ Kořeny rostoucího feminismu Jan Pavel II. vidí právě v této absenci opravdové úcty k ženě. V dnešní době se žena stala objektem požitku naproti kterému stojí zjevná pravda o ženě, tajemství ženství a manželské lásce samotného Boha a Krista, která se projevuje ve vykoupení. To vše je součástí víry a života církve. Bohatá církevní

¹⁴⁹ JAN PAVEL II. *EV.* čl. 105.

¹⁵⁰ Tamtéž. čl. 105.

¹⁵¹ JAN PAVEL II. *Překročit práh naděje.* Praha: Tok, 1995. s. 186.

tradice zvyků a obyčejů svědčí o této zjevené pravdě a bohužel znepokojivě upadá. Kvůli tomuto rozporu si tato encyklika stanovuje cíl,

„(...) aby se prohloubily antropologické a teologické základy, nutné k vyřešení problémů, spojených s významem a důstojností ženského a mužského bytí. Jde o to pochopit důvody a důsledky Stvořitelova rozhodnutí, aby lidská bytost existovala vždycky a pouze jako žena a muž. Jenom když vycházíme z těchto základů, které umožňují vystihnout hloubku důstojnosti a povolání ženy, dá se pak mluvit o její aktivní přítomnosti v církvi a ve společnosti.“¹⁵²

Povzbuzující je skutečnost, že duchovní krása ženy a její duch je znovu objevován a stanovuje základy sloužící k upevnění její pozice nejen v životě rodiny, ale také ve společnosti a kultuře. Maria a úcta k ní žitá se tak lidem v celé své plnosti stává velkou a tvořivou inspirací na této cestě.¹⁵³

3.2.2 Rosarium virginis Mariae

Tento apoštolský list adresovaný biskupům, kněžím a věřícím je plně věnován modlitbě svatého růžence. Byl napsán ku příležitosti vyhlášení období října 2002 až října 2003 „Růžencovým rokem“, a jehož podpisem papež své prohlášení stvrzuje. Výzva ke společné modlitbě formou recitace růžence je obsažena v celém díle.

Apoštolský list Rosarium virginis Mariae se skládá ze tří kapitol.

V 1. kapitole s názvem „Kontemplovat Krista s Marií“ Jan Pavel II. prokazuje vhodnost této modlitby. Připomíná a zdůrazňuje případnost kontempace křesťanského tajemství jako prostředek k dosažení umění modlitby. Maria je nepřekonatelným vzorem kontempace Krista. Skrze Mariinu zkušenost je modlitba růžence ryze kontemplativní. Kontempace je především připomínání. Spasitelné události popsané v Písmu svatém a jež nám předkládá tradice nejsou pouze „minulostí“, ale také „současností“ spásy. Modlitba růžence svou kontemplací nechává plně doznít zpřítomnění uskutečňovaného v liturgii. Liturgie ve smyslu uskutečňování Kristova kněžského úřadu a veřejné bohoslužby je vrcholem, k němuž církev směřuje, ale v duchovním životě je každý křesťan také povolán „aby se modlil k Otci ve skrytosti“¹⁵⁴.

¹⁵² JAN PAVEL II. *Mulieris dignitatem*. čl. 1.; dále již jen *MDg*

¹⁵³ Srov. JAN PAVEL II. *Překročit práh naděje*. Praha: Tok, 1995. s. 186-7.

¹⁵⁴ Srov. Mt 6,6.

Pro křesťanskou spiritualitu je charakteristická snaha připodobnit se Kristu. Růženec nás přirozeným způsobem uvádí do Kristova života a kontemplací umožňuje se ideálu připodobnění přiblížit. „V tomto procesu připodobnění se Kristu prostřednictvím modlitby růžence se zvláštním způsobem svěřujeme do mateřské péče svaté Panny.“¹⁵⁵ Kristova výzva neustálé modlitby¹⁵⁶ je podporována Marií v její mateřské přímlově. „Modlitba církve se jakoby opírá o modlitbu Marie.“¹⁵⁷ Ježíš je jediný prostředník mezi Bohem a lidmi a cestou naší modlitby. Maria je ukazatelem cesty a „vzhledem k této mimořádné Mariině spolupráci na působení Ducha svatého církve rozvíjely modlitbu k svaté Matce Boží tím, že ji soustřeďovaly na osobu Krista, jak se projevuje ve svých tajemstvích.“¹⁵⁸ Růženec vede k hlásání a prohlubování Kristova tajemství v různých úrovních křesťanské zkušenosti, a zároveň formuje křesťany podle Ježíšova srdce.¹⁵⁹

V 2. kapitole zvané „Tajemství Krista – tajemství Matky“ doplňuje tradiční tajemství růžence o nová tajemství světla.

„Abychom mohli o růženci naplno prohlásit, že je „souhrnem evangelia“, bude vhodné abychom po připomínce vtělení a skrytého Kristova života (radostná tajemství) a předtím, než se soustředíme na jeho bolestné umučení (bolestná tajemství) a triumfální vzkříšení (slavná tajemství), svoji meditaci zaměřili také na některé zvláště významné okamžiky Ježíšova života veřejného (tajemství světla).“¹⁶⁰

Toto doplnění nemá nahradit stávající tajemství, ale mají oživit nový zájem o křesťanskou spiritualitu. Každé z tajemství je zjevením Božího království, které je v Kristově osobě již přítomné. V těchto tajemstvích zůstává Mariina přítomnost v pozadí, kromě zázraku v Káně. Mariina mateřská rada, která zazněla v Káně: „Udělejte, cokoli vám nařídí.“ (J 2,5) výjimečným způsobem uvádí Kristova slova i znamení během jeho veřejného života a vytváří mariánský základ všech tajemství světla. Růženec otevírá modlícím se křesťanům nitro k niternému poznání Krista. Lze jej nazvat „cestou Mariinou“. Cestou příkladu Panny, naplněné vírou, mlčením a nasloucháním. Zároveň se jedná o cestu mariánské zbožnosti, kdy „Kristova

¹⁵⁵ JAN PAVEL II. *RVM.* čl. 15.

¹⁵⁶ Srov. Mt 7,7.

¹⁵⁷ *Katechismus katolické církve.* Praha: Zvon, 1995. čl. 2679.; dále již jen *KKC*

¹⁵⁸ Tamtéž. čl. 2675.

¹⁵⁹ Srov. JAN PAVEL II. *RVM.* čl. 3-17.

¹⁶⁰ Tamtéž. čl. 19.

tajemství“ jsou v jistém smyslu „tajemstvími Matky“ i v případě událostí, ve kterých není zapojena, protože Maria žije z Krista a pro Krista.¹⁶¹

3. kapitola nese název „Život pro mě je Kristus“ a pojednává o metodě modlitby růžence. Vyslovování tajemství a zahledění se na vhodnou ikonu vhodně usměrňují pozornost. Při vyslovování je dobré připojit čtení odpovídajícího biblického úryvku. „*Poslech i rozjímání se živí mlčením.*“¹⁶² Po vyslovení tajemství a před započítáním ústní modlitby je vhodné dát prostor pro mlčení věnované rozjímanému tajemství. „*Znovuobjevení hodnoty mlčení je jedním z tajemství kontemplace a meditace.*“¹⁶³ Recitace „Zdrávasů“ je nejširším prvkem růžence a to jej činí mariánskou modlitbou v pravém slova smyslu. Opakování „Zdrávasů“ růžence přivádí k největšímu zázraku dějin. Lze říci, že můžeme kontemplovat Boží vrcholné dílo, vtělení Syna v Mariině panenském lůně. Dochází zde k naplnění Mariina proroctví: „(...) *Hle, od této chvíle budou mne blahoslavít všechna pokolení.*“ (Lk 1,48) Smysluplná recitace růžence se vyznačuje důrazem na Ježíšovo jméno a jeho tajemství. Opakování Ježíšova jména „*s nímž se prolíná jméno nejsvětější Matky téměř tak, jako bychom to činili na její pokyn, je cestou připodobnění, která nám má dopomoci ke stále hlubšímu pronikání do Kristova života.*“¹⁶⁴ Církev růženci vždycky připisovala zvláštní účinnost a svěřovala v něm nejzávažnější problémy. Svou podstatou je modlitbou směřující k míru, neboť je založena na kontemplaci Krista, který je Kníže pokoje a „*náš pokoj*“ (Ef 2,14).¹⁶⁵

¹⁶¹ Srov. JAN PAVEL II. *RVM.* čl. 18-25.

¹⁶² Tamtéž. čl. 31.

¹⁶³ Tamtéž. čl. 31.

¹⁶⁴ Tamtéž. čl. 33.

¹⁶⁵ Srov. Tamtéž. čl. 26-40.

Závěr

V této práci bylo naším cílem nalézt a podtrhnout nejvýznamnější prvky mariánské úcty u blahoslaveného Jana Pavla II. Nejprve jsme se zaměřili na prvotní podněty, které měly vliv na formaci mladého Karola Wojtyly. V náboženském prostředí, kde vyrůstal, byl vychováván nábožensky založeným otcem, a vyskytoval se v prostředí bohatém na mariánské projevy. Ministrování, předsednictví katolického společenství „Legio Mariae“¹⁶⁶, znalost tradice škapulíře a účast na poutích do Jasně Góry a Kalwarie Zebrzydowske byly odrazovým můstkem pro růst ve víře. Významný podíl na formaci mladého muže mělo učení světce Ludvíka M. Grigniona z Monfortu. Skrze rozjímání nad jeho pojednáním *O pravé mariánské úctě* dospěl Jan Pavel II. k ujednocení myšlenek a pravému učení církve, že pravá mariánská úcta vede ke Kristu aniž by Bohu zabírala výsostné místo, jež mu náleží. Pod vlivem tohoto učení dospěl Jan Pavel II. k úplnému sebeodevzdání se Bohu skrze jeho Matku Marii.

Kvůli charakteristice správné mariánské zbožnosti, kterou zkoumáme u Jana Pavla II., byla přiřazena kapitola věnovaná tomuto tématu. Byly představeny historické mezníky učení o Panně Marii, které tvoří základ a kořeny zdravé mariánské úcty. Protože se v historii objevily pochybné názory, musela církev během staletí ujasňovat pravdy víry a potvrzovat jejich věrohodnost způsobem vyhlášení dogmatu. Středem zájmu byla diskuse na téma Maria Bohorodička, kterou ukončil koncil v Efezu r. 431. Důležitým plodem II. vatikánského koncilu pro mariologii je 8. kapitola věroučné konstituce *Lumen gentium*, která podává hutný souhrn pravd víry o Panně Marii.

Jan Pavel II. je přezdívaný jako „mariánský papež“. Po důkazech pro oprávněnost tohoto titulu jsme se zabývali analyzováním jeho díla a činy v době jeho pontifikátu.

Při seznámení se s díly, která napsal, můžeme konstatovat, že jistá část jeho díla se zabývá přímo Pannou Marií a ve zbylých dílech je téměř vždy připojen odstavec zasvěcující probírané téma Bohorodičce a prosba o její přímluvu či modlitba formou poezie.

¹⁶⁶ Srov. DACÍK, Tomáš. *Jeho Svatost papež Jan Pavel II. (životopis); Staroslavný Velehrad - Velehrad víry*. [S.l : s.n.], 1990. s. 1.

Vyhlášení „Růžencového roku“ bylo ze strany Jana Pavla II. projevením úcty a citelné potřeby znovu zapojit modlitbu růžence do současného života církve. Jeho vyzvání křesťanského lidu se znovu pohroužit do kontemplace tváře Kristovy spolu s Marií bylo motivováno nejen 120. výročím encykliky *Supremi apostolatus officio*, ale také vlastní zkušeností této mocné zbraně proti zlu. K tomuto vyhlášení podepsal apoštolský list *Rosarium virginis Mariae*, ve kterém zveřejnil nová růžencová „tajemství světla“. Původ jména je odvozen z faktu, že tajemství se zabývají veřejným životem Ježíše Krista, který je „světlo světa“ (srov. J 8,12).

Jan Pavel II. neochvějně rozebírá a nastiňuje titul „Matka církve“, který potvrdil a dále nerozvíjel papež Pavel VI. Myšlenky Jana Pavla II. o titulu „Matka církve“ vedou k závěru, že Mariino mateřství je prodlouženo mystickým tělem Kristovým.

Výrazem úcty můžeme nazvat papežovo rozhodnutí nechat renovovat soukromou papežskou kapli sv. Matyldy a přetvořit ji na kapli *Redemptoris Mater*, převozy fatimské sochy Panny Marie do Vatikánu, nová tajemství růžence, encykliky věnované Panně Marii a apoštolským listům.

U Jana Pavla II. můžeme pozorovat hluboké myšlenky, které jeví známky dlouhého a důkladného rozjímání nad tajemstvím Vtělení. Znovuobjevená hodnota mlčení při kontemplaci růžence ukazuje pravou hodnotu slova. Hodnotu „Slova“, ze kterého všechno povstalo¹⁶⁷ a slova, které svolilo ke vtělení „Slova“.¹⁶⁸ Prorozjímané Mariino odevzdané „*fiat*“, které provází celý její život a díky kterému byl vykoupen svět, má zásluhy na papežově rozvinuté teologii o ženě, ženství a mateřství. Jeho rozvinutí myšlenek Mariiny role Matky Ježíše Krista současnému světu osvětluje vztah Marie ke každému křesťanu. Maria je vzorem, kterému se máme připodobňovat. V Marii se promítá něžná tvář Boha Otce, která je odrazem neustálé kontemplace Ježíšovi tváře. Její srdce, ve kterém uchovávala slova Božího Syna, přivádí k Bohu. Jan Pavel II. se odevzdal Bohorodičce, jak dal najevo svým papežským heslem, a Maria ho jako pravá matka, střežila i v den atentátu a po celý život. Papežova úcta k Panně Marii je způsob chvály Boha samého.

¹⁶⁷ Srov. J 1,3.

¹⁶⁸ Srov. J 1,14.

Anotace

Příjmení a jméno autora :	Vondráková Klára
Instituce:	Cyrlometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci Katedra pastorální a spirituální teologie
Název práce:	Nejvýznamnější prvky mariánské zbožnosti u blahoslaveného Jana Pavla II.
Vedoucí práce:	Mgr. Marta Lucie Cincialové, Th.D.
Počet stran:	59
Rok obhajoby:	2012

Klíčová slova: Jan Pavel II., mariologie, mariánská úcta, Neposkvrněné početí Panny Marie, Mariino prostřednictví, Mariino mateřství, nanebevzetí Panny Marie, Matka církve, *Redemptoris Mater*, *Redemptor hominis*, *Dives in misericordia*, *Veritatis splendor*, *Mulieris dignitatem*, *Rosarium virginis Mariae*.

Bakalářská práce představuje prvky mariánské úcty u Jana Pavla II. Zvolenou metodou je analýza jeho spisů. První kapitola popisuje životní okamžiky, které ho ovlivnily a rozhodnutí v jeho pontifikátu. Druhá kapitola popisuje historické mezníky mariologie, komentuje Mariin předobraz ve Starém Zákoně a verše o Marii v Novém Zákoně. Popisuje zdravou mariánskou úctu a zmiňuje některé její formy. Věnuje se učení církve o Marii, jmenovitě: Neposkvrněné početí Panny Marie, Mariino prostřednictví, Mariino mateřství a nanebevzetí Panny Marie. Třetí kapitola je zaměřena na Marii v díle Jana Pavla II. Mezi rozebrané dokumenty patří encykliky *Redemptoris Mater* (Matka Vykupitele) a části encyklik *Redemptor hominis* (Vykupitel člověka), *Dives in misericordia* (o Božím milosrdenství) a *Veritatis splendor* (Nádhera pravdy). Dále jsou rozebrány apoštolské listy *Mulieris dignitatem* (Důstojnost ženy) a *Rosarium virginis Mariae* (O modlitbě růžence).

Annotation

Surname and name:	Vondráková Klára
Institution:	CMTF Palacký University Olomouc Department of pastoral and spiritual theology
Title of the Thesis:	The Most Significant Components of Marian Devoutness at Blessed John Paul II.
Supervisor:	Mgr. Marta Lucie Cinciálová, Th.D.
Numer of pages:	59
Year of exam:	2012

Key words: John Paul II., mariology, Marian reverence, the Immaculate conception, Marion intermediation, motherhood of Mary, Assumption, Mother of the Church, *Redemptoris Mater*, *Redemptor hominis*, *Dives in misericordia*, *Veritatis splendor*, *Mulieris dignitatem*, *Rosarium virginis Mariae*.

This bachelor thesis presents the components of Marian devoutness at John Paul II. The method of the work is analysis of his documents. Chapter 1 describes the moments which had influence on his decision in his pontificate. Chapter 2 is about historical points of mariology, finds sign of Mary in Old Testament and verses about Mary in New Testament. It shows healthy Marian reverence and some of its forms. The chapter is focused on the Christian doctrine of Mary, namely: The Immaculate conception, Marion intermediation, Marion motherhood and Assumption. Chapter 3 is aimed on Mary in the work of John Paul II. Among these documents belong encyclical *Redemptoris Mater* (Mother of the Redeemer) and parts of encyclical *Redemptor hominis* (The Redeemer of Man), *Dives in misericordia* (Rich in mercy) a *Veritatis splendor* (The Splendor of Truth). Ather documents are apostolic letters *Mulieris dignitatem* (Dignity of woman) and *Rosarium virginis Mariae* (The Holy Rosery).

Seznam použitých zdrojů

Použité prameny

- Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih): český ekumenický překlad.* 13. vyd. (4. opravené vydání), Praha: Česká biblická společnost, 2007. 1387 s. ISBN 978-80-85810-59-2.
- JAN PAVEL II. *Apoštolský list Rosarium virginis Mariae papeže Jana Pavla II. biskupům, kněžím a věřícím o modlitbě svatého růžence.* Praha: Sekretariát České biskupské konference, 2002. 37 s. ISBN neuvedeno.
- JAN PAVEL II. *Dives in misericordia: encyklika Jana Pavla II. o Božím milosrdenství z 30. listopadu 1980.* Praha: Zvon, 1996. 63 s. ISBN 80-7113 - 86-5.
- JAN PAVEL II. *Evangelium vitae: encyklika Jana Pavla II. o životě, který je nedotknutelné dobro z 25. března 1995.* Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-139-3.
- JAN PAVEL II. *Mulieris dignitatem: o důstojnosti a povolání ženy: apoštolský list Jana Pavla II. u příležitosti Mariánského roku.* Praha: Zvon, 1992. 73 s. ISBN 80-7113-053-2.
- JAN PAVEL II. *Redemptor hominis: vykupitel světa: encyklika Jana Pavla II. z 4. března 1979.* Praha: Zvon, 1996. 72 s. ISBN 80-7113-178-4.
- JAN PAVEL II. *Redemptoris Mater: encyklika Jana Pavla II. o blahoslavené Panně Marii v životě putující církve z 25. března 1987.* Praha: Zvon, 1995. 76 s. ISBN 80-7113-116-4.
- JAN PAVEL II. *Veritatis splendor: encyklika Jana Pavla II. o základech morálního učení církve z 6. srpna 1993.* Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-114-8.
- Katechismus katolické církve.* Praha: Zvon, 1995. 793 s. ISBN 80-7113-132-6.
- Lumen gentium – Světlo národů: věroučná konstituce o církvi.* [s.l.] : [s.n] 95 s. ISBN neuvedeno.
- PAVEL VI. *Marialis cultus.* In *Matka Páně – památka – přítomnost – naděje.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl. 2003., 168 s. ISBN 88-900609-9-9.
- PIUS IX. *Ineffabilis Deus.* In *Nanebevzetí Bohorodičky ve světle dokumentů magisteria.* Olomouc: Maticе cyrilometodějská, 2000. 66 s. ISBN 80-7266-061-6.

PIUS XII. Munificentissimus Deus. In *Nanebevzetí Bohorodičky ve světle dokumentů magisteria*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2000. 66 s. ISBN 80-7266-061-6.

Použitá literatura

ANGE, D. *Momenty ze života Jana Pavla II.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 2009. 119 s. ISBN 978-80-7195-280-0.

DACÍK, Tomáš. *Jeho Svatost papež Jan Pavel II. (životopis); Staroslavný Velehrad - Velehrad víry.* [S.l : s.n.], 1990. 4 s. ISBN neuvedeno.

DZIWIŚZ, S. *Život s Karolem: Vzpomínky osobního sekretáře Jana Pavla II.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 2007. 183 s. ISBN 978-80-7195-173-5.

FISHER-WOLLPERT, R. *Malý teologický slovník: Přehled papežů.* Praha: Zvon, 1995. 303 s. ISBN 80-7113-124-5.

FROSSARD, A. *Nebojte se!: Dialog s Janem Pavlem II.* Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2000. 287 s. ISBN neuvedeno.

HARRINGTON SJ, D. J. (editor). *Sacra Pagina: Evangelium podle Matouše.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 2003. 469 s. ISBN 80-7192-423-7.

HOJDA, J. et al. *Maria z Nazareta: plnost člověka a jádro církve.* Svitavy: Trinitas, 2003. 176 s. ISBN 80-86036-91-X.

HÜLSEBUSH, B. *Síla i šarm: Příběh Jana Pavla II.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 2003. 89 s. ISBN 80-7192-738-4.

JAN PAVEL II. *Dar a tajemství: K padesátému výročí mého kněžství.* Praha: Nové město, 1997. 125 s. ISBN 80-902084-4-4.

JAN PAVEL II. *Překročit práh naděje.* Praha: Tok, 1995. 195 s. ISBN 80-901006-9-4.

JAN PAVEL II. *Život Kristův: Christologické katecheze Jana Pavla II.* Přeložil C. V. Pospíšil. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2002. 414 s. ISBN 80-7266-128-0.

KAŠPAROVÁ, P. *Symbol ve výtvarném řešení kaple Redemptoris Mater.* Olomouc, 2011. 104 s. Diplomová práce na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci na katedře církevních dějin a dějin křesťanského umění. Vedoucí diplomové práce Prof. PhDr. Miloslav Pojzl.

- LANE, T. *Dějiny křesťanského myšlení*. Praha: Návrat domů, 1985. 286 s. ISBN 80-85495-47-X.
- LAURENTIN, R. *Pojednání o Panně Marii*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství; Praha: Krystal OP, 2005. 194 s.
- MEZINÁRODNÍ PAPEŽSKÁ MARIÁNSKÁ AKADEMIE. *Matka Páně – památka – přítomnost – naděje*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl. 2003. 168 s. ISBN 88-900609-9-9.
- MIGUELOVÁ, A. *Fatimské tajemství a Jan Pavel II.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 2008. 198 s. ISBN 978-80-7195-193-3.
- MICHEL, J-C. *Kdo jsi, Maria?.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 1995. 174 s. ISBN 80-85527-91-X.
- MOKRZYCKI, M. GRYSIAK, B. *Nejraději měl úterky: Všední život Jana Pavla II.* Praha: Nakladatelství PAULÍNKY, 2010. 159 s. ISBN 978-80-7450-005-3.
- PETRI, Heinrich. BEINERT, Wolfgang. *Učení o Marii*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1996. 631 s. ISBN neuvedeno.
- PORSCH, F. *Evangelium sv. Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 1998. 215 s. ISBN 80-7192-262-5.
- POSPÍŠIL, C. V. *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*. Praha: Krystal OP, 2000. 269 s. ISBN 80-85929-38-4.
- POSPÍŠIL, C. V. *Maria – mateřská tvář Boha*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství s.r.o., 2004. 71 s. ISBN 80-7192-949-2.
- POSPÍŠIL, C. V. *Nanebevzetí Bohorodičky ve světle dokumentů magistera*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2000. 66 s. ISBN 80-7266-061-6.
- SCHMAUS, M. *Život milosti a milostiplná*. Rimskokatolícka Cyrilometodejska bohoslovecka fakulta univerzity Komenského v Bratislave, 1993. 263 s. ISBN neuvedeno.
- ŠPIDLÍK, T. *Velehrad – Řím: Modlil se tváří k východu*. Odpovědný redaktor Pavel Ambros a Luisa Karczubová. Olomouc: Refugium Velehrad, 2010. 354 s. ISBN 978-80-7412-044-2.
- WEIGEL, G. *Svědék naděje: Životopis papeže Jana Pavla II.* Praha: Práh, 2000. 879 s. ISBN 80-7252-035-0.
- WEIS, M. *Mariánské zrcadlo*. Praha: Katolický týdeník s.r.o., 2002. 219 s. ISBN 80-902 708-8-3.

Elektronické zdroje

- Fatimský apoštolát: Farnost Koclířov [online]. *Třetí část tajemství (dopis sestry Lucie)*. 2008 [cit. 2012-11-11]. Dostupné z: <<http://www.cm-fatima.cz/fatimsky-apostolat/zjeveni-panny-marie-ve-fatime/treti-cast-tajemstvi-dopis-sestry-lucie>>.
- Národně vzdělávací institut [online] ADLER, M. *Třetí tajemství Fatimy*. 1997. [cit. 2012-11-11].
Dostupné z: <http://www.vzdelavaciinstitut.info/?q=system/files/Treti_tajemstvi_Fatimy-Manfred_Adler.pdf>.
- Pastorace: Podklady pro pastorační a duchovní život [online]. *Mariánská úcta - vyváženě, Jan Pavel II.* [cit. 2012-11-02].
Dostupné z: <<http://www.pastorace.cz/Tematicke-texty/Marianska-ucta-vyvazene-Jan-Pavel-II.html>>.
- Radio Vaticana: česká sekce Vatikánského rozhlasu [online]. JAN PAVEL II.: *Vyhlašuji rok růžence*. Datum publikování 2002-10-16. [cit. 2012-11-05].
Dostupné z: <<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=233>>.
- Radio Vaticana: česká sekce Vatikánského rozhlasu [online]. *Kapli Redemptoris Mater je možné navštívit i virtuálně*. Datum publikování 2003-10-20. [cit. 2012-11-10].
Dostupné z: <<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=106>>.
- Revue Theofil [online]. ŠPAČEK, R.: *O bohooctě vtěleného Krista*. Datum publikování 2010-06-08 [cit. 2012-10-29].
Dostupné z: <<http://revue.theofil.cz/revue-clanek.php?clanek=1230>>.
- Vatikánský rozhlas: Hlas Svätého Otca a Cirkvi v dialógu so svetom [online]. *Štatistické údaje pontifikátu Jána Pavla II.* 2005-04-12 [cit. 2012-11-11].
Dostupné z: <http://www.radiovaticana.org/slovak/statistica_GPII.html#osobitneudalosti>.

Seznam použitých zkratek

<i>DIM</i>	<i>Dives in misericordia</i>
<i>EV</i>	<i>Evangelium vitae</i>
<i>ID</i>	<i>Ineffabilis Deus</i>
<i>KKC</i>	<i>Katechismus katolické církve</i>
<i>LG</i>	<i>Lumen gentium</i>
<i>MC</i>	<i>Marialis cultus</i>
<i>MDg</i>	<i>Mulieris dignitatem</i>
<i>MDs</i>	<i>Munificentissimus Deus</i>
<i>RH</i>	<i>Redemptor hominis</i>
<i>RM</i>	<i>Redemptoris Mater</i>
<i>RVM</i>	<i>Rosarium virginis Mariae</i>
<i>VS</i>	<i>Veritatis splendor</i>
MPMA	Mezinárodní papežská mariánská akademie

Všechny zkratky biblických knih jsou převzaté z liturgického překladu.